RWS

RECHT OP WAARDIG STERVEN

PLURALISTISCHE VERENIGING

België - Belgique
PB
Antwerpen X
8/1098

Verschijnt
driemaandelijks
juni-juli- aug 2014
P708387

Afspraak op dinsdag en vrijdag !

zie pag 35

RWS - Lange Gasthuisstraat 35-37 (post) - Lange Gasthuisstraat 45 (toegang)- 2000 Antwerpen
Jaargang 31 - nr 137 - € 2,50

Algemene Vergadering RWS
15 maart 2014

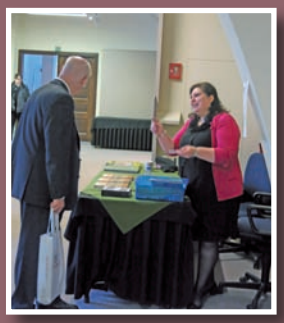

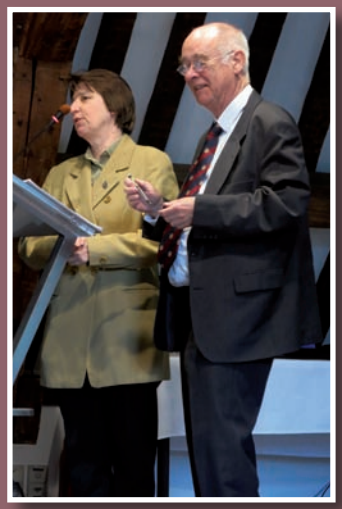

RWS

Recht op Waardig Sterven vzw
Lange Gasthuisstraat 35-37 (post)
Lange Gasthuisstraat 45 (toegang)
2000 Antwerpen

Tel: 03 272 51 63
E-mail: info@rws.be
www.rws.be

Bank
IBAN: BE19 3200 2641 7012
BIC: BBRUBEBB

Bestuur
dr. Marc Van Hoey, voorzitter
Rita Goeminne, ondervoorzitter
dr. iuris Jean Vroman, secretaris
Marc Van Ryckeghem, penningmeester
dr. Marc Cosyns, Elka Joris, Frederic Korthoudt,
Jacqueline Simon, Jet Van Hoek.

Controle der rekeningen
Walter Decoene

Fotografie
Freddy Korthoudt

Redactieraad
Eindredactie
Marc Van Hoey

Redactieraad
Elka Joris, Nancy Schoesetters, Gaby Swerts

Vormgeving & lay-out
www.dewrikker.be

Verantwoordelijke uitgever
Marc Van Hoey
Lange Gasthuisstraat 35-37
2000 Antwerpen
Ondertekende artikels vallen onder de
verantwoordelijkheid van de auteurs

Deadlines
Teksten, foto's en illustraties inzenden vóór:
maa-apr-mei: 15 januari
jun-jul-aug: 15 april
sept-okt-nov: 15 juli
dec-jan-feb: 15 oktober

Druk
www.dewrikker.be

Gedrukt op 100 % gerecycleerd en chloorvrij
gebleekt papier

ISSN: 2031-8960

In dit nummer

2 • Fotocollage Algemene Vergadering RWS op 15 maart 2014
3 • In dit nummer. . .
4 • Beschermcomité
5 • Voorwoord
6 • Lezersbrief 'Euthanasiewet'
7 • Reactie RWS op lezersbrief pag. 6.
8 • Lezersbrief – reactie op 'Ja-woord van een dokter?'
8 • Opinie – 'Langer leven. . . en dan?'
9 • Interview prominenten 'Uitbreiding euthanasiewet minderjarigen'
13 • Interview: 'Ik doe geen euthanasie meer'
16 • Pers: 'Al dansend de dood in'
17 • Pers – 'Kransen voor "toekomstige kinderslachtoffers euthanasie"
17 • Inschrijfformulier lidmaatschap RWS: 'Ik doe het nu'!
18 • Info over het RWS hangertje
19 • Bestelformulier RWS hangertje
21 • Pers –' Kinderen kunnen zeggen wanneer hun lichaam op is'
21 • Pers – 'Komt schuldsaldoverzekering tussen bij euthanasie?'
22 • Internationaal : 'Les pro-vies entrent . . . au parlement européen' + vertaling
24 • Patiëntenrechten: 'Negatieve wilsverklaring' nog te vaak genegeerd
26 • Opinie – 'Euthanasie bij kinderen'
27 • Petitie dementie
29 • Verslag Algemene Vergadering RWS op 15 maart 2014
31 • Financieel verslag RWS 2013
33 • Hernieuwing lidmaatschap
35 • Belangrijke weetjes!
36 • Contacten met RWS
37 • Agenda juni/september + nuttige adressen
38 • Boeken & documenten
39 • Ledenlijst World Federation of Right to Die Societies

Beschermcomité

Meer dan 100 personen bieden morele steun, waaronder:

Prof. dr. ABICHT Ludo, Prof. dr. AVONTS Dirk, Mw. BEER Regine, Prof. dr. em . BETZ Wim, Prof. dr. BRAECKMAN Johan, Mw. BYTTEBIER Adelheid, Mw. CHAFFART Erica, Mw. CHAGOLL Lydia, dr. COECKELBERGHS Marina, Prof. dr. COLARDYN F., Prof.dr. COMHAIRE F., Mr. CONVENTS Ria, Dhr. COURTEAUX Willy, Prof. dr. CREVITS Luc, Dhr. CUYVERS Jo, Dhr. DE BATSELIER Norbert, Dhr. ir. DEBOEURE Bruno, Prof. dr. DE DEYN P.P., Dhr. DE DROOGH Luc, Prof. dr. DE GROOT Etienne, Prof. dr. em. DEPRAETERE Marcel, Prof. dr. DE REUCK J., Mw. DE ROECK Jacinta, Mw. DETIÈGE Leona, Mw. DETIÈGE Maya, Prof. dr. DE WIt Ralph, Prof. dr. DEWOLFS Roland, Prof. dr. DOOM Rudy, Prof. dr. DROSTE Frederic, Prof. dr. EISENDRATH Henri, Mr. ERDMAN Fred, Federale Neutrale Beroepsvereniging Verpleegkundigen, **Faculteit Geneeskunde & Farmacie v/d VUB: unaniem**, Dhr Pol Goossen, Mw. GOVAERTS Agnes, Prof. dr. em. GORLÉ Frits, Dhr. HANCKÉ Lode, Mw. HEMMERECHTS Kristien, Prof. dr. JACQMAIN Monique, Dr. KEPPENS Carine, Mw. KOMKOMMER Katja, Dhr. KRIKILION Walter, Dhr. LANOYE Tom, Mw. LEDUC Jeannine, Dhr. MALCORPS Johan, Mw. MARCHAND Marianne, Prof. dr. MATTHIJS Paul, Prof. dr. MORTIER Freddy, Baron POMA Karel, Mr. RASKIN E.J., Dhr. RUTTEN Wim, Prof. dr. SACRÉ R., Dhr. SCHEFHOUT Jack, Dhr. SEEUWS Willy, Prof. dr. SUZANNE Charles, Dhr. TURF Jef, Unie Vrijzinnige Verenigingen, Prof. dr. VAN BENDEGEM J.P., Prof. dr. VAN CAMP B., Prof. dr. VAN DEN EECKHOUT Elfride, Mw. VAN DER GROEN Dora, dr. VAN DUPPEN Jan, Dhr. VAN LAEKEN Frank, Prof. dr. em. VAN LANDUYT Jef, Prof. dr. VAN LAREBEKE N., Mw. VANLERBERGHE Myriam, Prof. dr. em. VAN OOSTERWIJCK Gommaar, Dhr. VAN PUYVELDE Leo, Mw. VAN STRAELEN-VAN RINTEL G., dr. VERHOFSTADT Koen, Prof. dr. em. VERMEERSCH Etienne, Mw. VOGELS Mieke, Zelfstandige Kinesitherapeuten Groot Antwerpen.

Voor de volledige lijst, raadpleeg onze website: www.rws.be

Voorwoord

Beste lezer,
Vroeger hoorde ik het zeggen van mijn oudere familieleden: het lijkt alsmaar sneller te gaan, de tijd vliegt. Als jongeling leek dat sterk overdreven. Niets is minder maar, het gaat inderdaad altijd maar vlugger en vlugger. Het ene tekstje is nog niet gemaakt of men trekt aan mijn vel om alweer iets op papier, neen op de pc te maken. Komaan voorzitter, het voorwoord moet klaar zijn!
"wanneer verwacht je het?". . . . gisteren feitelijk!!

Enfin, we rijden mee op de rollercoaster, het vorige kwartaalblad nog niet helemaal verteerd, de afgelopen bestuurs- en algemene vergadering net afgewerkt en op naar het volgende gebeuren.

Op woensdag 28 mei verzamelden we met z'n allen in het Elzenveld in Antwerpen voor onze tweede "Dag van Waardig Sterven en Euthanasie". Dit keer met als thema "levenseindebeslissingen en dementie". Een deskundige inbreng van professor Engelborghs en een ethische reflectie van ons bestuurslid Prof. M. Cosyns werden gevolgd door de theatermonoloog "Uitgewist" gebracht door acteur Pol Goossen. Achteraf was er ruim tijd voor vragen aan beide sprekers en de acteur en we sloten zoals gepast af met een hapje en een drankje.
Vrienden, ik doe toch nog een oproep om de petitie voor steun aan de wetsuitbreiding naar euthanasie voor minderjarigen – afgedrukt in het vorige kwartaalblad - te laten ondertekenen en ons te bezorgen.
Precies op 28 mei - amper enkele dagen na de "grote verkiezing" - heeft RWS een initiatief opgestart rond een toekomstige uitbreiding van de euthanasiewet naar Dementerenden. Meer details vindt u verder in dit blad en op de RWS website.
Tijd ook om dank te zeggen, dank aan alle bestuurders voor hun tomeloze inzet, dank aan Ingrid "de voice van RWS", dank aan de vele vrijwilligers, zeker aan de tien nieuwkomers die enthousiast reageerden op onze oproep.

En tot slot, dank aan U allen, voor uw jarenlang lidmaatschap en uw steun. Inderdaad, uw lidgeld is belangrijk voor de werking van onze vereniging. Ik doe hierbij dus een dringende oproep aan allen die hun lidmaatschap 2014 nog niet hernieuwd hebben om dit zo spoedig mogelijk in orde te maken. Dank hiervoor! Dit geeft ons kracht en moed om verder te gaan.

Het ga u allen goed.

Marc Van Hoey
voorzitter

Gedicht

Doodsverlangen

Ik wil sterven in de herfst
Als het licht teder is
Gefilterd door de dode blaren

Maar stel dat ik
de innerlijke vrede vind,
die ik zo lang al zoek.

Wil ik dan weg?
Ik hou van de man
die mijn wanhoop deelt

Zijn warmte omhult mij
Heeft hij mij nodig
zoals ik hem?

Herfst is inkeer
Melancholie om wat was,
De felle zomer, de zon

Deel van de cirkel:
Geboorte, leven, dood.
Kan ik de winter aanvaarden?

Ik met hem?
Hij met mij?
Ik weet het niet.
Janine De Rop

Uit " Verhalen voor het sterven gaan"
*samengesteld door **Marc Cosyns***

Verhalen voor het sterven gaan

De prachtige trailer voor Verhalen voor het sterven gaan, samengesteld door Marc Cosyns, is online en kan je beluisteren via volgende link: http://www.youtube.com/watch?v=PBGaU4P1wB8

Euthanasiewet

Ik verontschuldig me: in onderstaand stuk komt het persoonlijk voornaamwoord 'ik' heel vaak voor. Deze bijdrage gaat dan ook in eerste instantie over mij. Omdat dit mijn leven is. Omdat ik er maar één heb. En omdat ik vind dat ik dit zelf zo goed en zo kwaad mogelijk moet kunnen invullen, inclusief drastische en onomkeerbare beslissingen.

Ik ben sinds 1994 lid van de vzw Recht op Waardig Sterven. Ik was toen vijfendertig en kerngezond. Vandaag ben ik vijfenvijftig en - voor zover ik weet - nog altijd kerngezond. Maar ik wil nu, net als toen, zelf kunnen beslissen wanneer het genoeg is geweest, mocht ik door omstandigheden niet meer in staat zijn om een volwaardig leven te leiden. Het is míjn leven. Niet dat van u, niet dat van mijn ouders, niet dat van mijn familie, niet dat van mijn vrienden, kennissen en collega's, niet dat van de leidende machten in mijn land of van de eventuele hogere 'goddelijke' instanties, waarvan het bestaan nooit bewezen werd en waarin ik dan ook niet geloof.

Dat 'volwaardig leven' hangt trouwens af van persoon tot persoon. Misschien bent u wel diepgelovig en vindt u dat God het alleenrecht heeft om te beschikken over leven en dood, over vreugde en verdriet, over genieten en lijden. Ik respecteer dat: als u nu ook even mijn visie kunt respecteren, dat zou fijn zijn. Dan kunnen we netjes naast elkaar blijven leven, ieder volgens zijn eigen overtuiging.

Voor Hugo Claus was het leven op het eind niet meer 'volwaardig', omdat hij niet meer kon schrijven. Alzheimer hield lelijk huis in zijn bovenkamer, die kamer die ertoe doet als je heerlijk krullende zinnen aan het papier wil toevertrouwen. Hij nam afscheid. Mario Verstraete had al negen jaar multiple sclerose en voelde het leven uit zijn aderen wegstromen. Langzaam, pijnlijk, alles verterend. Hij wilde dat het gedaan was. Anderen doen dat omdat ze terminaal ziek zijn, moeten leven als een plant, ondraaglijke pijnen lijden, fysiek of psychisch.
De vereniging waarvan ik al twintig jaar lid ben, heeft jarenlang geijverd om euthanasie in een wet te laten gieten. Eu-thanatos. Grieks voor: de goede dood. Niet dat er in wezen een goede dood bestaat, want weinigen willen echt dood. Ik in elk geval niet. Ik wil niet dood. Elke vezel in mij wil het leven opzuigen. Tot de laatste druppel. Als dat tenminste in goede omstandigheden kan. Als ik niet meer waardig kan leven, wil ik waardig kunnen sterven. Dan wil ik dood, omdat de dood op dat ogenblik het enige 'goede' is wat mij zal resteren. Ik weet dat het eenvoudiger klinkt dan het in realiteit zou zijn. En wie weet aarzel ik op het allerlaatste moment wel om euthanasie te laten toepassen. Dat kan: dat recht heb ik.

De euthanasiewet van 28 mei 2002 is geen perfecte wet. Welke wet is dat wel, aangezien onze wetgeving wordt opgesteld door onze volksvertegenwoordigers, die verschillende ideeën, rangen en standen vertegenwoordigen? Elke wet is een compromis. De euthanasiewet is een degelijk compromis. De aanvulling om de wet uit te breiden tot wilsbekwame minderjarigen, waarmee ons land na Nederland het tweede land ter wereld is dat jongeren toestaat om in welbepaalde omstandigheden en na zeer grondige consultaties van ouders en geneesheren uit het leven te stappen, is evenmin een perfecte wet. Het is de best mogelijke wet in deze politieke constellatie. Maar het is beter dan niets. Niets, dat is afwachten en mensen laten afzien, of ze nu dertien, dertig of tachtig zijn. Niets doen is onmenselijk, in mijn ogen.
Neen, beste tegenstanders van euthanasie (en bij uitbreiding andere ethische kwesties zoals abortus en het homohuwelijk, want het gaat meestal om dezelfden) dit gaat niet over het cultiveren van de dood. De vrees van de christen-democraten dat de euthanasiewet de poort zou openen tot allerlei legale en semi-legale doodsverlangens is geen waarheid geworden. De wet is streng genoeg, dokters zullen heus niet in een vingerknip over leven en dood beslissen, ouders, familieleden en vrienden zullen hun geliefde niet zomaar laten gaan. Er is voldoende controle en er is ook voldoende wil tot leven. Ja, het zelfmoordcijfer ligt verdomd hoog in Vlaanderen, maar dat staat totaal los van deze discussie. Dit gaat niet over mensen die het moeilijk hebben met het leven an sich, dit gaat over mensen die willen leven, maar daar door omstandigheden niet meer volwaardig toe in staat zijn. Zéér belangrijke nuance!

Dit gaat niet over het 'doodspuiten van zieke kinderen', zoals tegenstanders van de wetsaanpassing luidruchtig lieten verstaan. Vooral hyperkatholieke Noord-Amerikanen kwamen daarmee af. Dit is geen nazistische praktijk, zoals je ook soms in omfloerste termen hoort verkondigen. Dit is geen plicht, zoals enkele CD&V'ers lieten verstaan, alsof er zoiets zou bestaan als een juiste en een foute beslissing als het over je eigen leven gaat. Net zomin als de euthanasiewet van bijna twaalf jaar geleden mensen ertoe verplichtte om voor de 'goede dood' te kiezen eens de levenskwaliteit op een dieptepunt was aanbeland, is deze nieuwe tekst een stimulans voor zieke jongeren om definitief afstand te nemen van de dagelijkse miserie. Wie dat wil, kan dat (onder strenge voorwaarden). Wie dat niet wil, prima. Ik begrijp er geen snars van waarom iemand per se tot de laatste snik zou willen lijden, maar ik heb wel respect voor die beslissing. Omgekeerd geldt dat blijkbaar veel minder.

God, Allah en Jahweh hebben hier niets mee te maken. Die zoeken een vierde man om te klaverjassen. Laat hen gerust. Dit is geen religieuze, maar een medisch-ethische kwestie. Kán ik volwaardig leven, zo neen, wil ik nog wel leven? Ik wil dat zelf kunnen beslissen, maar wel met betrouwbare informatie en rekening houdend met mijn geliefden. Dat heet ▶

zelfbeschikkingsrecht, een woord waarvan de onderdelen allemaal even belangrijk zijn. Zelf. Beschikking. Recht. Wie zijn leven heeft verankerd aan een opperwezen vindt dat een gruwelijke gedachte. Ik niet, ik vind dat een geruststelling.

En als u me nu opnieuw wil verontschuldigen: ik ga door met mijn leven en hoop van u hetzelfde. Maak er iets moois van. ■

Van Laeken Frank

Wenst u ook graag iets te delen met de RWS leden en lezers: een gedicht, een spreuk, een reactie, een verhaal, een mooie foto ... stuur dan zeker uw bijdrage naar redactieraad@rws.be

Beweringen en meningen, geuit in lezersbrieven en opiniestukken, zijn de verantwoordelijkheid van de auteur(s) en niet (noodzakelijkerwijs) die van de redactie.

Bedankwoord van Marc Van Hoey

op tekst van Lezersbrief Frank Van Laeken

Beste heer Van Laeken,

Toen uw brief onze redactie bereikte, was iedereen het er roerend over eens. Deze persoonlijke gedachten moesten we wel delen met onze leden. Hartelijk bedankt voor deze openhartigheid.

U slaat de spijker op de kop. Recht op Waardig Sterven ijvert reeds jaren voor een waardig levenseinde. We zullen ook blijven ijveren voor ieder zelfbeschikkingsrecht. Het is voor mensen als u en al onze leden dat we dit doen en we doen het graag.

Namens onze redactie en mezelf wensen wij u een lang, positief en gezond leven toe.
Het gaat u goed.
Pluk de dag!

Marc Van Hoey
Voorzitter RWS

Het ja-woord van een dokter???

REACTIE OP DE ANONIEME LEZERSBRIEF "HET JA-WOORD VAN EEN DOKTER???" UIT ONS VORIG KWARTAALBLAD OP PAG. 6-7.

Ik zou willen reageren op de anonieme lezersbrief over euthanasie in een kliniek in Wilrijk. Als u met die kliniek deze bedoelt waaraan ik denk, dan heb ik wel een positief verhaal.
Mijn vrouw die kanker had aan de eierstokken is na de derde chemo door euthanasie overleden in deze kliniek. Haar drie chemo's heeft ze in deze kliniek gekregen door toedoen van Dokter R.
Wij waren ook lid van RWS. Mijn vrouw, die na de derde chemo erg ziek was, wilde na 14 dagen baxters, bloed en andere medicatie sterven. Ik heb dat aan dokter R laten weten. Ze was aanstonds meegekomen, heeft met haar gepraat, ze begreep haar toestand.
Ik was er eerst niet voor te vinden. Ik zag haar wel aftakelen, maar als je te horen krijgt dat er geen genezing mogelijk is en ze liever vandaag dan morgen wou sterven, kijk je daar dan anders naar.

Dokter R, die haar vorige 3 chemo's gegeven heeft, zou zelf de injectie geven. Mijn vrouw heeft zelf dag en uur gekozen.
Tot 2 maal toe vroeg Dr. R : "Mevrouw Baeten wil je sterven ?" Bij haar 2de "Ja, dokter" kreeg ze de injectie in bijzijn van haar kinderen.

Ze werd mooi opgebaard, zo konden we nog eens afscheid van haar nemen. Ik ben het verplegend personeel van deze kliniek nu nog heel dankbaar voor de goede verzorging als voor een koningin. ■

V. Daemen
Edegem

Langer leven … en dan?

Er zijn nogal wat tegenstrijdigheden in het politieke debat omtrent langer werken en een hogere pensioenleeftijd. Op de diverse voorstellen wens ik hier niet dieper in te gaan: ze kwamen al bij herhaling in de media en zullen te lezen staan op alle verkiezingspropaganda.

Mijn punt is dat je kan zien dat alle partijen zich concentreren op de instroom: vanaf wanneer mogen mensen met pensioen gaan. Bij mijn weten durft geen enkele politicus en zeker geen enkele partij het aan om te spreken over de uitstroom – het levenseinde dus.

Integendeel we worden allemaal aangemaand om gezonder te leven zodat we langer op deze aardkloot zullen vertoeven en liefst tot we allemaal 100 jaar zijn. Niemand uit de politieke wereld houdt rekening met de stervenswens van heel wat bejaarden.

Ik ben al meermaals in een rusthuis geweest en daar patiënten horen tieren en smeken om te mogen sterven. Je hebt de ouderlingen die verkommeren in eenzaamheid en hun uren zitten af te tellen. Meer zorg en begeleiding zou hier wellicht de toestand kunnen verbeteren, maar daar is geen geld voor: noch voor het bevoegde personeel en al zeker niet voor het tekort aan instellingen of rusthuizen. Dit beleid vind ik sadistisch.

Ik zie minstens drie categorieën die de toelating zouden moeten krijgen om vroeger uit het leven te stappen: de totaal vereenzaamden, zij die gekweld worden door een chronische pijn en ten slotte - en dit is mijn stokpaardje – de voltooiden: zij die hun leven als afgerond ervaren en geen zin meer hebben in het vervolg dat enkel aftakeling kan betekenen.

Wanneer staat er iemand op om deze uitstroom te vergemakkelijken. Volgens mij gaat het om een daad van barmhartigheid en dus een bewijs van naastenliefde, of om een diep humanistisch respect voor de menselijke waardigheid en het recht op zelfbeschikking. ■

staf de wilde
de haan, 11 feb. 14

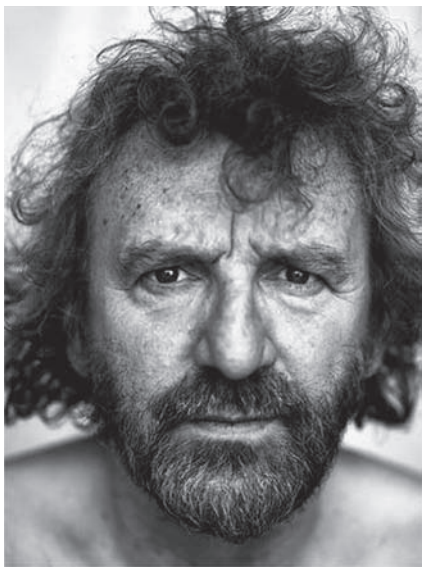

Uitbreiding euthanasiewet voor minderjarigen

Interview met Prof. emeritus Etienne Vermeersch, Prof. Dr. Rik Torfs en Prof. Dr. Dirk De Wachter

Op 13 februari 2014 keurde de plenaire vergadering de uitbreiding van de euthanasiewet goed. Deze uitbreiding houdt in dat alle leeftijdsrestricties worden opgeheven. Minderjarigen kunnen vanaf nu euthanasie aanvragen indien ze ongeneselijk ziek zijn, ondragelijk lijden, de ouders zich akkoord verklaren, drie artsen zich akkoord verklaren en een rechtbank de minderjarige oordeel bekwaam acht.

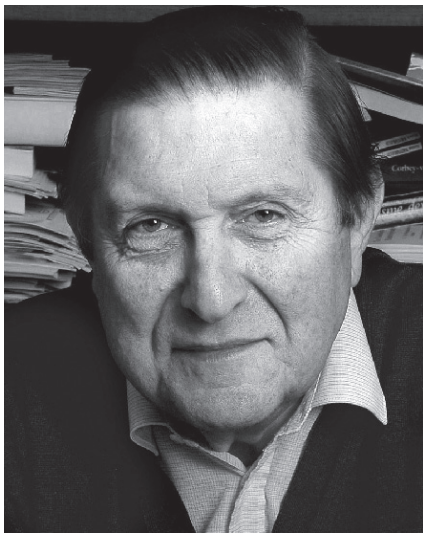

www.etiennevermeersch.be

Prof. emeritus Etienne Vermeersch is een Vlaams filosoof, ethicus, scepticus en opiniemaker. Hij is emeritus-hoogleraar aan de Gentse Universiteit.

bron: KU Leuven

Prof. Dr. Rik Torfs is Belgisch hoogleraar aan de KU Leuven, doctor in Kerkelijk Recht en sinds 1 augustus 2013 Rector van de KU Leuven.

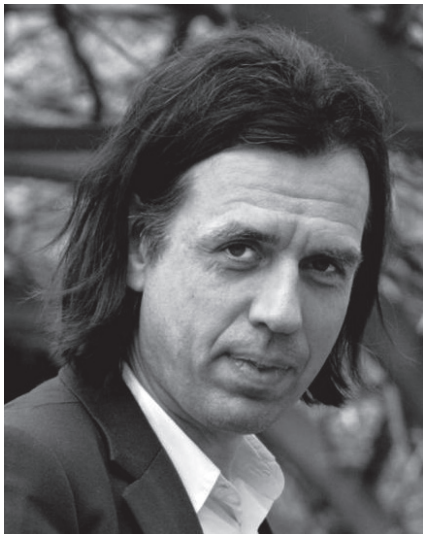

nieuws KU Leuven

Prof. Dr. Dirk De Wachter is een Belgische psychiater en hoogleraar, die onder meer bekend als auteur van het boek Borderline Times. De Wachter is professor aan de KU Leuven en is er verbonden aan het Universitair Psychiatrisch Centrum.

De uitbreiding van de euthanasiewet is een feit: er is in België geen leeftijdsrestrictie meer voor euthanasie. Is dit een goede zaak?

ETIENNE VERMEERSCH: Het afschaffen van de leeftijdsrestrictie is uiteraard een goede zaak. Er is geen zinnige reden te bedenken waarom een persoon van 19 jaar niet zinloos hoeft te lijden en een persoon van 17 jaar wel. De huidige regeling geeft alle betrokkenen de mogelijkheid om te beslissen met alle kennis van zaken, zowel wat betreft het uitzichtloos karakter van het lijden, als het vermogen tot authentieke besluitvorming van de patiënt.

RIK TORFS: De praktische gevolgen van de wet zijn uiterst gering. De wet heeft vooral een ideologische en symbolische waarde. Ze brengt hulde aan de gedachte van de vrije wilsbeschikking. Onderzoek wijst uit dat jongeren uiterst zelden euthanasie aanvragen. Dat geldt zowel voor jonge meerderjarigen in België, als voor minderjarigen in Nederland.

DIRK DE WACHTER: Wat betreft geestelijke gezondheidszorg lijkt een leeftijdsrestrictie mij blijvend gepast

Wat zijn, volgens u, de positieve punten en de pijnpunten van de wet?

ETIENNE VERMEERSCH: Positief is dat de willekeur die de vorige wet kenmerkte - met betrekking tot de leeftijd - nu volledig wordt opgeheven: iedere casus kan op zijn specifieke kenmerken beoordeeld worden. Negatief is de beperking tot zogenaamd 'fysiek' lijden, terwijl veel van de zogenaamd 'refractaire' symptomen (onbehandelbare) juist gekenmerkt zijn door een interactie van fysieke en psychische aspecten, bv. ademnood. Het is spijtig dat de problematiek van de – bewuste - wilsonbekwaamheid (bv. bij dementie) niet werd behandeld.

"Waardig sterven" is niet moreel inferieur, maar evenmin moreel superieur. De keuzevrijheid, ook die van de minderheid, moet blijven bestaan.

Rik Torfs

RIK TORFS: De wet zet België op de kaart als het land waar euthanasie voor kinderen mogelijk is. Sommigen, vooral bij ons, menen dat daardoor ons land eenzame ethische hoogten bereikt. Op hen rust de taak ook de rest van de wereld van deze gedachte te overtuigen. Een ander punt: bij toekomstige keuzes in de gezondheidszorg bestaat de kans dat in toenemende mate een redelijke analyse zal worden gemaakt over welk leven nog waardevol is om financieel te worden ondersteund, en welk niet. Dat zou ik betreuren. Wat menswaardig leven is, blijft subjectief. Mensen hebben het recht om, onder meer via euthanasie, de dood te bespoedigen. Maar evenzeer hebben zij het recht, indien zij dat verkiezen, zo lang ze kunnen voor hun leven te vechten. Beide keuzes moeten in de toekomst als gelijkwaardig worden beschouwd. "Waardig sterven" is niet moreel inferieur, maar evenmin moreel superieur. De keuzevrijheid, ook die van de minderheid, moet blijven bestaan.

DIRK DE WACHTER: Positief is de bespreekbaarheid, het uit de taboesfeer halen van een maatschappelijk zeer beladen onderwerp 'Pijnpunt' is de illusie dat deze zaken zuiver juridisch zouden kunnen geregeld worden.

Tegenstanders halen het argument aan dat jongeren onder de 18 jaar geen alcohol kunnen kopen en onder de 16 jaar geen tabak maar dat ze vanaf nu wel kunnen kiezen om te sterven. Zijn jongeren (wils) bekwaam om een beslissing tot euthanasie te nemen?

ETIENNE VERMEERSCH: In een maatschappij moet men soms regelingen treffen die voor grote aantallen gelden, waarbij men bij conventie een leeftijdsgrens oplegt. Het is natuurlijk onmogelijk om bij elke persoon na te gaan of die al dan niet voldoende rijp is om bv. stemrecht te hebben, alcohol te kunnen kopen, een rijbewijs te krijgen, enz. Die algemene regeling is maatschappelijk nuttig en is voor geen enkel individu echt nadelig. Bij de beslissing tot euthanasie heeft men wel degelijk een zo diepgaand contact met het individu dat de vraag of de euthanasie legitiem is ten gronde kan worden onderzocht. Bovendien kan het lijden zo afschuwelijk zijn dat een individu aan wie men een euthanasie ontzegt, verregaand wordt benadeeld. Of jongeren bekwaam zijn een verantwoorde beslissing hierover te nemen, hangt van de specifieke vermogens van elk individu af en het antwoord op de euthanasiewens kan rekening houden met de intensiteit van het lijden. Het is bewezen dat jongeren die langdurig ziek zijn vaak een grotere vorm van rijpheid hebben dan vele volwassenen. Het vasthouden aan de leeftijd '18' getuigt in dit geval van een verregaande onwetendheid betreffende de continuïteit van de persoonlijke ontwikkeling en de grote individuele verschillen daarin.

RIK TORFS: Kinderen kunnen, door hun lijden, vlugger rijp worden. Maar hun inzicht in wat leven en dood werkelijk betekenen, blijft doorgaans minder dan bij volwassenen. Uiteraard zijn kinderen meer beïnvloedbaar dan volwassenen. Hun wil moet echt vrij zijn. De harmonie tussen hun ouders is voor kinderen bijvoorbeeld erg belangrijk. Als ze door hun keuze vrede tussen hun ouders kunnen brengen, kan dat zeker een belangrijke factor zijn bij het nemen van een beslissing.

Het is bewezen dat jongeren die langdurig ziek zijn vaak een grotere vorm van rijpheid hebben dan vele volwassenen.

Etienne Vermeersch

DIRK DE WACHTER: Voor psychiatrische indicaties (ondraaglijk lijden omwille van psychiatrische aandoeningen) lijkt een leeftijdsgrens mij best (cfr. vraag 1)

Nog een vaak aangehaald punt is dat de uitbreiding van de euthanasiewet zal leiden tot een stormloop van euthanasie-aanvragen, zal dit zo zijn?

ETIENNE VERMEERSCH: Het Nederlandse voorbeeld toont aan dat het aantal euthanasiegevallen bij jongeren zeer beperkt zal zijn.

RIK TORFS: Een stormloop van euthanasieaanvragen verwacht ik niet.

DIRK DE WACHTER: Dat denk ik niet

SHUTTERSTOCK

In Borderline Times haalt prof. Dr. Dirk De Wachter aan dat euthanasie een kind van zijn tijd is door onze heilige overtuiging van de maakbaarheid van de mens. Euthanasie 'zou de culturele variant van suïcidaliteit kunnen worden genoemd'. (Borderline Times - p.204). Enige bedenkingen bij deze stelling?

ETIENNE VERMEERSCH: De boutade van prof. De Wachter is verbijsterend. Sinds het begin van het neolithicum vervormt de mens zijn omgeving en daardoor ook zichzelf. Door de biomedische ontwikkelingen sinds ca. 1950 is die maakbaarheid steeds sneller toegenomen. Dat is geen 'heilige' overtuiging, maar een onomstootbaar feit en een feit dat in de algemene regel het leven van de mensen substantieel verbeterd heeft. Het is mogelijk dat prof. De Wachter nooit medicatie neemt, nooit een heelkundige of tandheelkundige ingreep wenst te ondergaan, brillen en hoorapparaten afwijst en zijn omgaan met informatie zonder enig elektronisch hulpmiddel realiseert, maar dat is dan zijn keuze. Eventueel kan hij ook opnieuw zoals in het paleolithicum gaan leven. Hoewel ik de staf niet wens te breken over mensen die tot een suïcide overgaan, is er toch een wezenlijk verschil tussen de strikt psychische noodsituatie in dat geval en de situatie van een door objectief medisch onderzoek ongeneeslijk verklaarde ziekte, die bovendien ondraaglijk lijden veroorzaakt. Het is inderdaad kenmerkend voor het niveau van onze cultuur dat men de absurditeit van een uitzichtloos zinloos lijden erkent en daar het passende antwoord op biedt; telkens rekening houdend met het zelfbeschikkingsrecht van het individu. Als Prof. De Wachter op het vlak van autonomie naar het Ancien Régime terug wil, is dat eveneens zijn keuze. Hopelijk heeft hij weinig volgelingen.

Ik wil attent blijven en vanzelfsprekendheden in vraag stellen, zonder al te voortvarend te oordelen.

Dirk De Wachter

RIK TORFS: Suïcide komt meer en meer in beeld als een legitieme keuzemogelijkheid. Eerder dit jaar pleegde in het noorden van Nederland een bejaard koppel in het bijzijn van hun zonen en na een afscheidsviering zelfmoord omdat het niet naar een bejaardenhuis wenste te gaan. Keuzevrijheid betekent dat mensen de balans van hun leven mogen opmaken, en in alle sereniteit voor suïcide kunnen kiezen. Die is dan niet langer een wanhoopsdaad, maar een gevolg van zorgvuldige afweging. Deze visie is een logisch gevolg van de op dit ogenblik maatschappelijk overheersende ideologie. Suïcide of suïcidepogingen zijn in België overigens ook nu niet illegaal.

5 bis. In Borderline Times haalt u aan dat euthanasie een kind van zijn tijd is door 'onze heilige overtuiging van de maakbaarheid van de mens'. We bepalen hoe we leven, dus ook hoe we sterven (Borderline Times - p.204). We hebben euthanasie nu voor minderjarigen, volgende stap is euthanasie voor mensen met dementie. Drijven we onze maakbaarheid als maatschappij te ver?

DIRK DE WACHTER: In mijn boek heb ik heel bewust vragen willen opwerpen zonder antwoorden te formuleren. Ik wil wijzen op de mogelijkheden en de voordelen van deze tijd en wil tegelijk ook kritisch reflecteren over de nieuwe problemen en uitdagingen; Het is in discussie en in overleg dat we blijvend moeten nadenken. Ik heb geen vaste antwoorden. Ik wil attent blijven en vanzelfsprekendheden in vraag stellen, zonder al te voortvarend te oordelen.

Uit religieuze hoek vallen de woorden 'hoop' en 'lijden' vaak in dit debat. De euthanasiewet zorgt ervoor dat mensen de hoop te snel opgeven en dat ze niet meer willen lijden. Zijn euthanasie en religie verzoenbaar?

ETIENNE VERMEERSCH: Euthanasie en religie zijn verzoenbaar behalve wanneer die religie in een primitief stadium is blijven steken. Het is ondenkbaar dat een goede God zou wensen dat mensen zinloos lijden: het is ondenkbaar dat een God mensen zou geschapen hebben met verstand en gevoelens en dat hij hen het recht niet zou toekennen hun verstand te gebruiken wanneer ze aanvoelen dat hun lijden ondraaglijk geworden is. De feiten tonen aan dat bv. bij kanker mensen jarenlang een therapie volgen en van de ene medicatie naar de andere overgaan en pas de stap naar euthanasie zetten als de artsen alle hoop hebben opgegeven. Dat ze in die omstandigheid niet meer wensen te lijden is de evidentie zelve. Spijtig genoeg kunnen absurde overjaarse denkbeelden deze evidentie vertroebelen.

RIK TORFS: Euthanasie en religie zijn perfect verzoenbaar. Conceptueel bestaat er geen enkele tegenstrijdigheid. Natuurlijk zullen sommige concrete godsdiensten zich, vanuit hun mensbeeld, tegen euthanasie verzetten. Maar er zijn evenzeer religieuze opties denkbaar die de keuze voor euthanasie juist zullen prijzen als een superieure vorm van emancipatorisch handelen.

DIRK DE WACHTER: Ik ben niet bevoegd over het religieuze, maar voor mij lijken religie en euthanasie niet altijd tegenstrijdig.

Nota: **Prof. Dr. Christine van Broekhoven** verontschuldigde zich daar ze zich niet kundig genoeg achtte aangaande het onderwerp, omdat haar specialisatie dementie is en **Mgr. Johan Bonny** verontschuldigde zich wegens tijdsgebrek.

Samengesteld door
Nancy Schoesetters
Hoofd redactieraaad

Marc Cosyns: 'Ik doe geen euthanasie meer'

De dood is geen taboe voor dokter Marc Cosyns, maar van de euthanasiewet is hij, nog altijd, een koele minnaar. 'Als een patiënt beslist dat hij wil sterven, is de vraag op welke manier', zegt hij. 'Met champagne? Lijdend? Met een barbituratenspuit? Euthanasie is maar één van de mogelijkheden.'

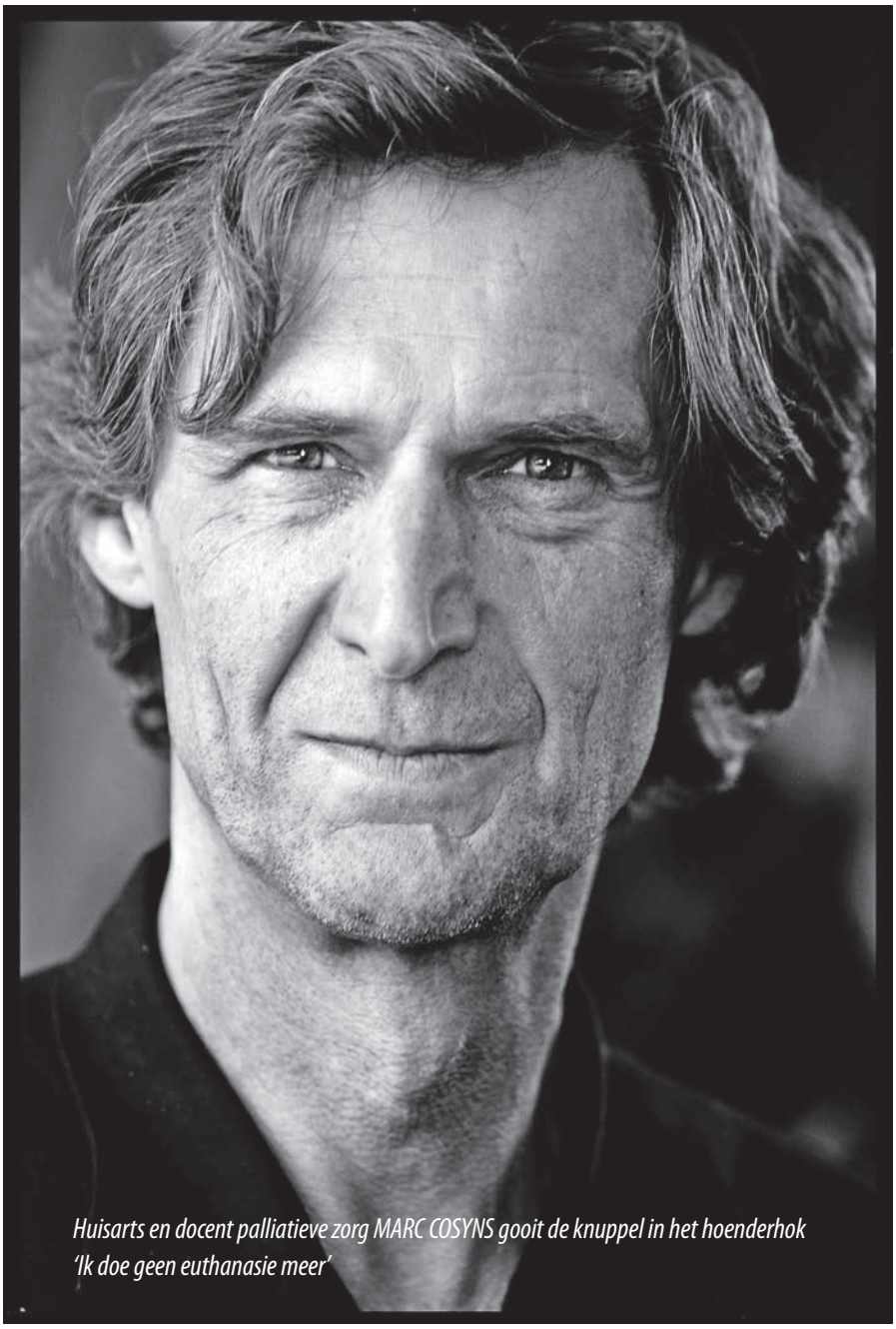

Huisarts en docent palliatieve zorg MARC COSYNS gooit de knuppel in het hoenderhok 'Ik doe geen euthanasie meer'

In ons vorige kwartaalblad publiceerden we al een gedeelte van het interview met Dr. Marc Cosyns. Hierna volgt de volledige tekst, overgenomen uit Knack van 5 februari 2014.

Verhalen om aan stervende mensen voor te lezen. Dat is wat huisarts en docent palliatieve zorg Marc Cosyns zocht. Hij vroeg vijftig Vlamingen die op de een of andere manier met de dood bezig zijn om er één te schrijven. Het resultaat is Verhalen voor het sterven gaan, een bundel met bijdragen van onder anderen Nic Balthazar, Pascale Platel en Annelies Verbeke. 'Het idee komt van vrijwilligers die waken bij mensen die aan het sterven zijn', zegt Marc Cosyns, terwijl hij ons in het vergaderlokaal van het Gentse Wijkgezondheidscentrum Watersportbaan een kop koffie toeschuift.

'In het begin wil zo'n patiënt vertellen wat hem allemaal is overkomen en hoe hij zich daarbij voelt. Maar op den duur valt dat stil en moeten vrijwilligers andere manieren zoeken om de tijd zinvol in te vullen. Zo begon een van hen voor te lezen uit De kleine prins en dat sloeg echt aan. Daarom zijn we op zoek gegaan naar andere bruikbare verhalen.' Omdat hij liefst teksten wilde die aansloten bij de leefwereld van stervende mensen besloot Cosyns zelf een boek te maken.

'Ik ben heel blij met het resultaat', zegt hij. 'Om te beginnen, hebben onze vrijwilligers nu een boek om uit voor te lezen. Maar natuurlijk hoop ik dat iederéén het zal lezen en vooral: dat mensen daardoor over de dood gaan nadenken en spreken. Dat gebeurt vandaag veel te weinig. Nu de medische wetenschap meer ▶

en meer impact op het levenseinde krijgt, is het nochtans echt nodig om daar met je partner, je familieleden en je huisarts over te praten. Liever vandaag dan morgen.'

Hadden mensen het vroeger dan minder moeilijk met de dood?
COSYNS: Ze waren er in elk geval meer mee vertrouwd, want de meeste mensen stierven thuis. Zowel in je familie als in de parochie werd je dus geregeld met doodgaan geconfronteerd. Toen ik als kind bij mijn grootouders in Avelgem was, kwam er elke week wel een begrafenisstoet voorbij. Dat was gewoon een deel van het leven. Zoals je een bezoek bracht aan de ouders van een pasgeboren baby, zo ging je ook bij een stervende buur langs.

Hoe komt het dat we ons daar vandaag zo oncomfortabel bij voelen?
COSYNS: Door de vooruitgang op het vlak van de medische techniek, denk ik. Daardoor zijn we er in de periode na de Tweede Wereldoorlog van overtuigd geraakt dat we de dood kunnen tegenhouden. Jarenlang hebben we er werkelijk alles aan gedaan om mensen zo lang mogelijk in leven te houden, maar op den duur begonnen we daar te ver in te gaan. Artsen bleven maar nieuwe behandelingen opstarten, ook al maakte hun patiënt geen enkele kans meer om beter te worden. Het is trouwens door die medische verbetenheid dat de palliatieve zorg is ontstaan. Omdat veel mensen amper nog iets aan hun laatste levensfase hadden, wilde Cicely Saunders, de Britse grondlegster van de palliatieve zorg, hen de kans geven om in een rustige omgeving afscheid te nemen. Het is geen toeval dat zij een verpleegkundige was, want dokters hielden zich destijds uitsluitend met de technische aspecten van de geneeskunde bezig. Konden ze een patiënt niet meer genezen, dan zagen ze dat als een mislukking en lieten ze die mens verder aan zijn lot over.

Gelukkig leiden we onze geneeskundestudenten ondertussen anders op. Vanaf het eerste jaar van hun studie krijgen ze al communicatieoefeningen en daarbij leren we hen ook dat ze met hun patiënten over de laatste levensfase moeten spreken. In mijn studententijd was dat nog ondenkbaar. Wij leerden wat we moesten doen tot op het moment dat een patiënt was genezen. Dat die ook wel eens kon sterven, daar werd met geen woord over gerept.

Volgens Marc Moens van de Belgische Vereniging van Artsensyndicaten dreigt de slinger naar de andere kant door te slaan: sommige professoren denken dat ze sociaal assistenten opleiden in plaats van dokters.
COSYNS: Ik begrijp dat Marc Moens dat zegt: als klinisch bioloog ziet die man nooit een patient van dichtbij. (denkt na) Natuurlijk zullen er altijd artsen nodig zijn die vooral op technisch vlak uitblinken. Hartchirurgen, bijvoorbeeld, of transplantatieartsen. Op zich kunnen die de communicatie wel aan een ander overlaten, maar in de praktijk zien we dat de meeste patiënten het heel belangrijk vinden om ook met de chirurg zelf te kunnen praten.

Mensen vragen dat ook echt, want ze worden alsmaar mondiger. Vroeger deden ze braaf wat de dokter zei. Hij wist wat het best voor hen was. Maar dat is gaandeweg veranderd: tegenwoordig is het de patiënt zelf die beslist op basis van de informatie die zijn arts hem geeft. Dat is zelfs wettelijk bekrachtigd in de patiëntenrechtenwet van 2002. Natuurlijk heeft dat voor een ongelooflijke ommekeer gezorgd. Geen wonder dat sommige artsen het er aanvankelijk heel moeilijk mee hadden.

Als het over het einde van iemands leven gaat, proberen sommige artsen ook vandaag nog de touwtjes in handen te houden.
COSYNS: Dat zou niet mogen. Maar het helpt natuurlijk niet dat begrippen als palliatieve zorg en euthanasie constant worden gebruikt door mensen die zich op politiek of levensbeschouwelijk vlak willen profileren. Daardoor worden ze uit de context gehaald waarin ze eigenlijk thuishoren: de stervensbegeleiding. Euthanasie kan niet zonder palliatieve zorg, en omgekeerd. Als een patiënt op een bepaald moment beslist om de dood toe te laten, moet je als zorgverlener met hem bespreken hoe hij wil sterven. Met champagne? Gesedeerd? Lijdend? Met een barbituratenspuit? Euthanasie is maar een van de mogelijkheden van stervensbegeleiding en ik begrijp dan ook niet waarom daar zo nodig een aparte wet voor moest worden gemaakt.

Omdat in de Belgische strafwet staat dat het opzettelijk doden van een mens moord is?
COSYNS: Dat is wel zo, maar bij euthanasie gaat het natuurlijk niet om een agressieve daad. Je helpt een patiënt te sterven omdat hij daar zelf om heeft gevraagd. Bij een chirurgische ingreep hebben we het toch ook niet over het toedienen van een letsel, en een vaginaal onderzoek is toch geen aanranding van de eerbaarheid?

De echte vraag is wanneer je een behandeling stopzet, en die beslissing ligt nu dus bij de patiënt zelf. Daarna moet je er als arts alles aan doen om het hem zo comfortabel mogelijk te maken. Dat deden we trouwens ook al voor de euthanasiewet er was. Soms werd de dosis morfine – want dat was zo ongeveer het enige middel dat we toen hadden – zo opgedreven dat de patiënt uiteindelijk een haast zalige dood stierf. Maar wie dat vandaag nog riskeert, kan grote problemen krijgen. Tegenwoordig heb je dus rechtszekerheid als je volgens de letter van de wet euthanasie uitvoert, maar voor alle andere vormen van stervensbegeleiding is die rechtszekerheid net kleiner geworden. Vraag maar aan mijn Oostendse collega die vijf dagen in de cel heeft gezeten omdat hij het levenseinde van rusthuisbewoners comfortabeler had gemaakt door ze meer morfine te geven. Wat is het gevolg, denkt u? Dat veel artsen stervende patiënten geen morfine meer willen geven natuurlijk. En dat is maar een van de redenen waarom we dringend een breed debat over het levenseinde moeten opstarten.

Is dat niet wat ze het voorbije jaar in de Senaat hebben gedaan?
COSYNS: Maar nee, daar hebben ze alleen gepraat over euthanasie bij minderjarigen en wilsonbekwamen. Niet over de essentie van de zaak. Kijk, iedereen heeft ondertussen wel aanvaard dat terminaal zieke mensen, zoals kankerpatiënten, soms met een behandeling

stoppen en sterven op een vooraf vastgelegd tijdstip. Maar dat geldt niet voor mensen die niet fysiek ziek zijn en toch willen sterven. Psychiatrische patiënten, bijvoorbeeld, of bejaarden die klaar zijn met het leven. Dat zijn groepen die voor de euthanasiewet niet in aanmerking kwamen, maar nu dus wel. Dáár moeten we over praten.

Stel bijvoorbeeld dat een bejaarde dame met wat ouderdomskwaaltjes zegt dat ze wil sterven. Haar man en al haar vrienden zijn dood, aan haar kinderen en kleinkinderen heeft ze niet veel en ze komt amper nog haar kamer in het rusthuis uit. Ze vindt dat het genoeg is geweest en vraagt de dokter keer op keer om haar te helpen sterven. Die vraag zal in de toekomst steeds vaker worden gesteld en tot nu toe hebben we er nog geen goed antwoord op.

Volgens Wim Distelmans, de voorzitter van de euthanasiecommisie, valt zo'n verzoek gewoon binnen de euthanasiewet.
COSYNS: Dat weet ik, ja. Hij gaat ervan uit dat al die ouderdomskwalen samen voor ondraaglijk en onomkeerbaar lijden zorgen. Een polypathologe noemen we dat. Maar dat klopt niet, want ouderdom is geen ongeneeslijke ziekte. Als steeds meer bejaarden klaar zijn met leven, is dat een maatschappelijk probleem en dus moeten we als samenleving bekijken hoe we daarmee willen omgaan.

Hetzelfde geldt voor psychiatrische patiënten. Volgens de huidige wet kun je ook wegens psychisch lijden om euthanasie vragen. Zeker in zo'n geval zou de hamvraag moeten zijn wanneer de behandeling wordt stopgezet. Maar doordat onze medische kennis op dat vlak nog beperkt is, kunnen we er bij psychiatrische patiënten moeilijk zeker van zijn dat hun situatie onomkeerbaar is. Vooral bij jonge mensen ligt dat niet voor de hand.

Het euthanasieverzoek van mensen die niet terminaal ziek zijn, stuit vaak op onbegrip bij hun familie. Moet daar rekening mee worden gehouden?
COSYNS: Zeker. Ook bij terminale patiënten probeer ik altijd om hun directe omgeving bij de beslissing te betrekken. Veel artsen willen dat binnen een colloque singulier houden, maar volgens mij kan dat anno 2014 niet meer. Een individu is nooit een geïsoleerd persoon en absolute zelfbeschikking bestaat niet – wat sommige vrijzinnigen daar ook over mogen beweren.

Volgens de euthanasiewet is het nochtans de patiënt die moet beslissen. Alleen.
COSYNS: Daar ben ik het niet mee eens. Stervensbegeleiding gaat voor mij verder dan de dood van een man of vrouw. Als huisarts moet ik daarna verder met de partner, de kinderen, de ouders. Zegt een patiënt dat hij zijn familieleden erbuiten wil houden, dan doe ik er in eerste instantie alles aan om hem te doen inzien hoe belangrijk het voor hen is om erbij betrokken te worden. Zij moeten er uiteindelijk mee verder leven.

Wat als de directe familie van zo'n patiënt tegen euthanasie gekant is? Gaat u er dan mee door?
COSYNS: (denkt na) In dat geval praat ik met alle betrokkenen in de hoop dat ze elkaars standpunt beter leren begrijpen. Zoiets kan lang duren, maar bij patiënten die niet terminaal zijn – en over hen gaat het in zulke situaties meestal – hebben we ook tijd.

In 2002 werkte u mee aan de eerste euthanasie na de invoering van de wet en een paar jaar later kreeg u problemen toen u een dementerende vrouw hielp sterven. Wat heeft u op de barricaden doen klimmen?
COSYNS: De rechten en de emancipatie van patiënten houden mij al van in mijn studententijd bezig. In de jaren tachtig en negentig spitste de discussie zich vooral toe op onderwerpen als anticonceptie, abortus en thuisbevallingen terwijl het de laatste tien jaar meer over het levenseinde gaat. Maar de essentie blijft dezelfde: patiënten moeten het recht hebben om zelf onderbouwde beslissingen te nemen. Die boodschap probeer ik politiek en maatschappelijk uit te dragen door mee te doen aan het publieke debat, wetenschappelijk onderzoek te doen en op wetenschappelijk vlak door les te geven aan geneeskundestudenten. Maar mijn hoofdjob is huisarts. Dat is altijd zo geweest en zal altijd zo blijven. ■

Door Ann Peuteman

MARC COSYNS

1954: geboren in Kortrijk.
1981: doctor in de geneeskunde RUG.
1982: opstart groepspraktijk in Gent, wordt in 2010 een wijkgezondeheidscentrum.
1984: praktijkassistent in centrum huisartsopleiding UGent.
1989: eerste euthanasie bij niet-terminale patiënt
2000-2006: projectleider van een onderzoek over stervensbegeleiding in België. Docent medische ethiek, deontologie, zwangerschapsbegeleiding en palliatieve zorg aan de Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg van de UGent.

Al dansend de dood in

Bejaard Fries koppel weigert verhuizing naar rusthuis en pleegt euthanasie.

Overgenomen uit de Gazet van Antwerpen

Een laatste dans, een laatste zwaai en toen sliepen ze in. Het Friese paar David (86) en Willemke (84) Postma-Kloosterman stapte in januari uit het leven in het bijzijn van hun vier zonen. Want een verhuizing naar het rusthuis zagen ze niet zitten. "Fantastisch dat onze ouders ons dit afscheid hebben gegeven, zeggen hun kinderen."

Al jaren uitte het bejaarde koppel uit Friesland zijn wens om samen te sterven. En liefst zo ver mogelijk van een rusthuis, want dat leek de twee de hel.

Moeder Willemke was al langer klaar om te gaan. "Het mag wel afgelopen zijn. Het wordt tijd voor de oven" zuchtte ze dan. Maar vader David hield de boot af, zeggen hun kinderen in de Nederlandse krant het Algemeen Dagblad.
Toen een verhuizing naar het rusthuis stilaan onvermijdelijk leek, ging ook David overstag. "Vader had alles geregeld: als er de laatste weken post kwam, schreef hij 'overleden' op de envelop en stuurde die terug.

"Vader had alles al geregeld : kwam er nog post, dan stuurde hij die terug met de melding 'overleden'. "

Januari mooie maand

Het koppel vond januari een mooie maand om te sterven. December wilden ze liever niet, omdat Kerstmis dan altijd in het teken zou staan van hun dood. Maar toch was deze kerst anders. Er werd niet alleen gelachen, maar er vloeiden ook tranen. "We haalden veel herinneringen op. Het was een hoogtepunt", zeggen de kinderen.

Enkele weken later bliezen ze in het bijzijn van hun vier zonen Rypke (59), Gerrit (57), Ids (52) en Albert (49) hun laatste adem uit.
Maar onder begeleiding van accordeonmuziek deed het koppel eerst nog een laatste afscheidsdans. "Dansend het leven uit. Wat is dit toch mooi", zei Willemke nog gelukkig. In pyjama gingen ze daarna op hun bed liggen.
David had de medicijnen nauwkeurig afgewogen en verdeeld over twee bekers yoghurt. De afspraak was om het tegelijkertijd op te eten. "Moeder had trek want ze lepelde het zo naar binnen."
Ze zwaaide nog even en toen gingen haar ogen dicht. Ook David stak nog voor een laatste keer zijn hand op en sloot daarna zijn ogen. "Het was een prachtig afscheid."

Justitie

Na het overlijden schakelde de familie politie en justitie in, omdat de huisarts enkel een niet-natuurlijke dood kon vaststellen. "Maar de zaak was zo duidelijk. Vader had overal rekening mee gehouden. Ook om ons juridische gevolgen te besparen."
Met de hulp van De Einder, een stichting die steun biedt aan mensen die zelf kiezen voor hun levenseinde, had David alles tot in de kleinste details geregeld. Hij bestelde niet alleen zelf de medicijnen, maar stelde ook de nodige verklaringen op. Willemke zei dan: "Vader regelt alles, ik ga gewoon mee."
Zaterdag werden David en Willemke gecremeerd. ■

Els Dupont

David en Willemke op hun trouwfoto.
Daarnaast de in het Fries opgestelde doodsbrief, met in rijm hun euthanasieverhaal:

"Wy fregen om eutanasy, mar dat wie in utopy.
Spitigemôch gjin inkele kâns, en dat brocht ús efkes út balâns.
Al sykjend op it ynternet, fûnen wy ús mooglikheden binnen de wet
Wy ferlitte zo tefreden dit ierdse bestean, it wie ûs tiid, wy gean."

"Wij vroegen om euthanasie, maar dat was een utopie.
We maakten spijtig genoeg geen enkele kans, en dat bracht ons even uit balans.
Al zoekend op het internet, vonden wij mogelijkheden binnen de wet.
Wij verlieten zo tevreden dit aardse bestaan. Het werd tijd voor ons om te gaan."

Kransen voor 'toekomstige kinderslachtoffers euthanasie'

Overgenomen uit het Nieuwsblad van 8 april 2014

'Aan de toekomstige kinderslachtoffers van de euthanasie'. Dat staat op een grote bloemenkrans die sinds enkele dagen in de Brusselse kathedraal van Sint Michiel en Sint Goedele ligt.
De krans is een symbolische actie tegen de uitbreiding van de euthanasiewet die het parlement onlangs goedkeurde.
Het is een welgestelde Vlaams-Brabantse katholieke familie die er achter zit, zegt de ultraconservatieve activist Alain Escada, die zegt te weten om wie het gaat.
Gelijkaardige kransen kwamen ook al in Antwerpen, Gent, Mechelen en Namen terecht. De deken van de Brusselse kathedraal heeft alvast geen probleem met de actie. "Elke strekking binnen de kerk mag aan bod komen", zegt Claude Castieau aan Brusselnieuws.be

IK DOE HET NU

VOLLEDIG INGEVULD EN ONDERTEKEND STUREN NAAR: RWS, LANGE GASTHUISSTRAAT 35-37, 2000 ANTWERPEN

Naam 1 _____ Voornaam _____ Geslacht ____

Naam 2 _____ Voornaam _____ Geslacht ____

Straat / nr _____

Postcode _____ Woonplaats _____

Geboortedatum _____ E-mail _____

wenst deel uit te maken van ***Recht op Waardig Sterven vzw*** en stort op bankrekening: ***BE19 3200 2641 7012*** van RWS met vermelding van:
individueel: € 20,00 – familiaal: € 30,00 *(alle namen vermelden)* **– sociaal: € 10,00** *(student, werkzoekende,. . . mits attest)*

Desgewenst kan ik u (kosteloos) helpen met volgende activiteiten

Handtekening + datum

OP OVERSCHRIJVING VERMELDEN:
lidmaatschap, naam en adres + jaartal

Bestellingen RWS HANGERTJE

RWS
RECHT OP WAARDIG STERVEN

30
1983 - 2013

Het 30 jarig bestaan van RWS wilden we extra vieren en daarom boden wij aan al onze leden een gratis RWS hangertje aan – specifiek door Medibling voor ons vervaardigd – en waarop je belangrijke medische gegevens volstrekt vertrouwelijk kan opslaan. Vanaf 2015 kan je dit juweeltje nog wel via RWS bestellen maar betaal je zelf het bedrag (20,00 euro). Je hebt dus nu nog een half jaar de kans het gratis te bekomen !

Hierboven zie je een afbeelding van dit RWS hangertje.
Wens je een ander juweeltje of een armbandje van Medibling zelf (zie www.medibling.com) te bestellen moet je wel zèlf contact opnemen met Medibling op het nr. 0483 36 33 37 of via info@medibling.com.

Hoe je RWS hangertje bestellen?

- vul het bestelformulier (pag 19 en 20) nauwkeurig in.
- bezorg het ingevulde formulier aan RWS, samen met een duidelijke (pas)foto. Je kan dit afgeven op het secretariaat (op dinsdag of vrijdag) of opsturen naar: RWS, Lange Gasthuisstraat 35-37, 2000 Antwerpen.
- voer de betaling uit (wij sturen je hier geen apart overschrijvingsformulier voor); pas na ontvangst van je betaling wordt je bestelling verder afgehandeld.
- heb je vragen, stuur gerust een mailtje naar medibling@rws.be of bel naar het secretariaat op dinsdagmorgen.

Wij vragen je ook om de betaling voor het hangertje niet samen te doen met het lidgeld of andere bestellingen. Dat bespaart ons extra puzzelwerk en versnelt de procedure. Alvast bedankt!

RWS registreert het hangertje voor u en dit is dan ook gebruiksklaar bij levering.
Je kan natuurlijk wel alle gegevens zelf aanpassen. Op het kaartje dat je bij je hangertje ontvangt bevinden zich drie codes. Bewaar het kaartje met die codes zorgvuldig! Alle informatie over die codes en hoe je verder te werk moet gaan vind je in de bijgevoegde brief met je geleverde bestelling.

Nogmaals, heb je vragen ivm het hangertje of de levering ervan: stuur een mailtje naar medibling@rws.be en we helpen je graag zo vlug mogelijk verder.

Laat uw levenstestament en wilsverklaring registreren door RWS en bepaal zélf de omstandigheden van uw levenseinde.

Doe het nu het nog kan.

RWS
Lange Gasthuisstraat 35 - 37
Ontvangst: nr 45
2000 Antwerpen
www.rws.be

RWS
RECHT OP WAARDIG STERVEN

MEDIBLING
EEN JUWEEL AAN INFORMATIE

RWS RECHT OP WAARDIG STERVEN

QUICK RESPONSE PROFILE

MYQRP.COM

Bestelformulier

Voornaam .....
Naam .....
Straat .....
Nr. ..... Postcode .....
Plaats .....
Tel. ..... GSM .....
E-mail .....

(Heeft u zelf geen e-mailadres? Geef in dat geval het e-mailadres op van een vertrouwenspersoon of familielid, zo kunnen we u via deze weg toch op de hoogte houden van updates en aanpassingen)

☐ Ik ben reeds lid van RWS
☐ Ik wens lid te worden van RWS

Personalisatie van uw persoonlijk online profiel

Geef het telefoonnummer op van uw ICE*-contactperso(o)n(en) op in geval van nood. (max. 3 telefoonnummers)

ICE1 .....
ICE2 .....
ICE3 .....

Vul in onderstaand rooster uw dringende persoonlijke en/of medische boodschap in. In geval van nood is deze boodschap bij het scannen van de QR-code op uw hanger direct zichtbaar voor hulpverleners. Denk zeker aan volgende informatie om te noteren: aandoening of ziekte, allergie, belangrijke medicatie en bloedgroep. Opgelet, uw naam hoeft u niet in te vullen, deze wordt automatisch op uw online profiel naast uw foto voorzien! Let er op dat uw boodschap in de voorziene invulruimte past, spaties inbegrepen. **Voor de leesbaarheid, invullen in hoofdletters aub**.

(*ICE = de internationale afkorting voor In Case of Emergency)

Wilsverklaring/Levenstestament

(Vink aan indien van toepassing)
☐ Ja, ik heb een wilsverklaring* bij RWS en wens dit document digitaal toe te voegen aan het online profiel van mijn hanger.
☐ Ja, ik heb een levenstestament bij RWS en wens dit document digitaal toe te voegen aan het online profiel van mijn hanger.

(*kijk zeker de vervaldatum van uw wilsverklaring na)

Opgelet, vergeet de achterkant niet! --->

Extra gravering op de achterkant van de hanger.

☐ Ja, ik wens informatie op de achterkant van mijn hanger te laten graveren en betaal hiervoor **5 euro**.

☐ Ik wens dezelfde gegevens zoals hierboven opgegeven voor mijn online profiel te laten graveren

☐ Ik wens een aangepaste tekst te laten graveren en noteer de te graveren tekst in onderstaand rooster:

☐ Nee, ik wens geen extra gravering op de achterkant van mijn hanger.

Let er op dat uw boodschap in de voorziene invulruimte past (spaties inbegrepen).
Voor de leesbaarheid, invullen in hoofdletters aub.

Levering thuis of via RWS

☐ Ik wens mijn hanger thuis te ontvangen (2,50 EURO)
☐ Voor mij geen thuislevering, ik haal mijn hanger gratis af bij RWS (ik word verwittigd als mijn juweel klaar is)

EXTRA GRAVERING	☐ Ja (5,00 EURO)	☐ Nee (0,00 EURO)
THUISLEVERING	☐ Ja (2,50 EURO)	☐ Nee (0,00 EURO)
	Totaal te betalen	..... **EURO** .....

Wijze van betaling

☐ Ik betaal CASH aan het secretariaat van RWS
☐ Ik betaal via een OVERSCHRIJVING op rekeningnummer BE19 3200 2641 7012 - BIC BBRUBEBB
met vermelding van mijn lidnummer (4 cijfers).

Na ontvangst van uw betaling wordt uw bestelling opgevolgd.

OM UW ONLINE PROFIEL TE VERVOLLEDIGEN, HEBBEN WIJ EEN DUIDELIJKE (PAS)FOTO NODIG.
VERGEET DEZE NIET BIJ UW BESTELFORMULIER TE VOEGEN!

☐ Ja, ik ga akkoord met de gebruiksvoorwaarden. Ik ben zelf verantwoordelijk voor de persoonlijke/medische gegevens die ik via dit juweel beschikbaar wil stellen.
☐ Ja, ik ga akkoord met de algemene voorwaarden van Medibling. (Je kan deze nalezen op www.medibling.com)

Datum ..... Handtekening klant .....

Bezorg dit ingevulde bestelformulier samen met uw (pas)foto aan het secretariaat van RWS.

Opsturen per post kan ook naar volgend adres:
Recht op waardig sterven vzw - Lange Gasthuisstraat 35-37 - 2000 Antwerpen
www.rws.be - Tel 03/2725163 - BE19 3200 2641 7012 - BIC BBRUBEBB

‘Kinderen kunnen zeggen wanneer hun lichaam op is’

Wat nu al in de grijze zone gebeurt, kan eindelijk het daglicht zien.’
*Voor kinderoncoloog **Joris Verlooy** is het goed dat de verruiming van de euthanasiewet voor kinderen er eindelijk is.*

‘Wie denkt dat wij nu massaal onze kinderen gaan doodspuiten, heeft er niets van begrepen. ‘Kinderoncoloog Joris Verlooy ergert zich aan de consternatie die tot in Amerika ontstaan is over de vooruitstrevende verruiming van de Belgische euthanasiewet. Verlooy werkte jarenlang aan het UZ Gent en is nu verbonden aan het Franciscus Ziekenhuis in het Nederlandse Roosendaal. ‘Eindelijk komen er handvaten voor artsen om met deze delicate materie om te gaan.’

Uw collega’s die tegen de wet zijn, betogen dat lijden van minderjarigen nu al menswaardig opgevangen kan worden.
JORIS VERLOOY: ‘Dat is niet zo. Palliatieve teams leveren zeer goed werk. Dat lijdt geen twijfel. Maar af en toe kom je er niet, zelfs niet met doorgedreven palliatieve zorg. Als een jongere zegt: ‘Het is genoeg geweest, ik kan niet meer’, dan moeten artsen zeggen: ‘Sorry, maar jij moet doorgaan met lijden.
Terwijl een 18-jarige wel het recht heeft om het einde te bepalen. Die arbitraire grens wordt nu eindelijk opgeheven.’

Kan een kind daar echt ten volle over beslissen?
VERLOOY: ‘Ja. Een kind kan duidelijk aangeven dat zijn lichaam op is. Ik maak dat mee. Artsen en psychologen zullen goed waken over de ‘wilsbekwaamheid’ die de Belgische wet oplegt. Dat is trouwens een betere grendel dan het opleggen van een minimumleeftijd. Er zijn kinderen van veertien die erg beïnvloedbaar zijn, terwijl sommige twaalfjarigen hun situatie heel goed kunnen inschatten.’

Hoe groot is de nood in de praktijk? In Nederland, waar euthanasie vanaf twaalf jaar is toegestaan, waren er slechts vijf aanvragen in tien jaar tijd.
VERLOOY: ‘Dat bewijst vooral dat de wet niet massaal de sluizen openzet voor ondoordachte aanvragen, zoals tegenstanders beweren. Maar goed, elke case is belangrijk. Het maakt dat artsen die gehoor geven aan de vraag van patiënten, niet meer vervolgd kunnen worden.

Uw verklaring in de senaatshoorzittingen dat het nu al gebeurt, leidde tot heel wat opschudding.
VERLOOY: ‘Niemand wil het officieel bevestigen, maar het is wel zo. Er bestaat zelfs een juridisch begrip voor: ‘de noodsituatie’, waarbij artsen tegen de wet kunnen ingaan als het volgens hen de enige juiste oplossing is. Maar ze moeten zich daarvoor wel verantwoorden voor de rechter. Ze kunnen altijd gestraft worden. Aan dat juridisch vacuüm komt nu een einde.’

Maakt dat de discussie niet een beetje hypocriet?
VERLOOY: ‘Kijk, als een minderjarige terminaal ziek is en ondraaglijk lijdt, dan kunnen artsen beslissen hem of haar ‘voor enkele maanden in slaap te doen’. Wat is dat dan? Dat wordt wel over hun hoofd beslist. Omgekeerd hadden minderjarigen wel al het recht om verdere behandeling te weigeren. Daar twijfelt niemand aan. Door euthanasie officieel bespreekbaar te maken, maak je controleerbaar wat nu al in de grijze zone gebeurt.’

Ine Renson

Overgenomen uit De Tijd van 14 februari 2014

Komt schuldsaldoverzekering tussen bij euthanasie ?

Mijn zus en haar man hebben nog een lening lopen bij de bank en hebben ook een schuldsaldoverzekering onderschreven. Mijn schoonbroer is echter zwaar ziek. Komt de verzekering ook tussen als het leven wordt beëindigd door euthanasie? Of beschouwt de verzekeraar dit als zelfmoord, waardoor er geen tussenkomst is?

Euthanasie wordt door de wetgever niet als euthanasie aanzien, maar als een natuurlijk overlijden.

Als het verzekeringscontract al liep vóór dat er sprake is van euthanasie, zal er altijd dekking zijn. Ten minste, als euthanasie in de polis niet expliciet wordt uitgesloten. De verzekeraar heeft het recht dit te doen. Het is dan aan de verzekerde om eventueel een andere verzekeraar te zoeken.
Wanneer de persoon zijn voornemen tot euthanasie al duidelijk geformuleerd heeft vóór dat de verzekering wordt afgesloten, zal er geen dekking zijn. De verzekeringnemer mag geen belangrijke informatie over zijn gezondheidstoestand achterhouden.

Ook zelfdoding kan gedekt zijn in een levensverzekering, tenzij dit gebeurt in het eerste jaar na het afsluiten van het contract. Het is zelfs mogelijk dat er in het contract gunstiger voorwaarden staan dan wat de wet oplegt en dat ook zelfdoding het eerste jaar gedekt is.

Bij discussie is het de verzekeraar die moet aantonen dat er wel degelijk sprake is van zelfdoding vooraleer hij een tussenkomst kan weigeren.

Overgenomen uit Plus-magazine april 2014

PARLEMENT EUROPÉEN

Communiqué de presse de
Véronique de Keyser,
Vice-présidente du Groupe
Socialistes & Démocrates

LES PRO-VIES ENTRENT PAR LA GRANDE PORTE AU PARLEMENT EUROPEEN !

« Je suis très inquiète pour les droits des femmes car la démarche des Pro-Vie emprunte la voie de la légitimité ! » déclare l'eurodéputée Véronique De Keyser, Vice-Présidente du Groupe Socialistes et Démocrates au Parlement européen.

« One of us » sera auditionnée au Parlement européen le jeudi 10 avril 2014.

La deuxième initiative citoyenne à atteindre le million de signatures « One of us » suscite beaucoup de questions.

D'abord par son thème – la défense de l'embryon humain-, ensuite par ses initiateurs – des associations pro-vie très décomplexées-, enfin par son succès – près de 1.900.000 signatures, soit près du double du nombre requis pour être valide.

Sous couvert de la défense de l'embryon, c'est la recherche, la santé reproductive, le droit à l'avortement qui sont visés.

L'initiative entend bien faire revoir la politique européenne en matière de développement et de programmes vis-à-vis de la santé des femmes, ainsi que le programme de recherche 2020, et un certain nombre d'actes législatifs sur des sujets sensibles.

Les initiateurs sont des associations catholiques et évangélistes, dont certaines sont le fer de lance des mouvements anti-avortement locaux.

L'Europe avait connu, après l'élargissement de 2004, une poussée de fièvre contre les droits des femmes, vu l'apparition de partis religieux extrémistes soutenus par des lobbies bien financés. Dix ans plus tard, alors que l'on craint en Europe une poussée de l'extrême-droite, les lobbies religieux ont refait une apparition musclée, obtenant la descente en flammes du rapport Estrella sur la santé et les droits sexuels et génériques et maintenant, cette initiative citoyenne dont on n'a pas fini de mesurer les conséquences.

Une mobilisation citoyenne des femmes, de la laïcité, du monde médical et scientifique est urgente : elle a au moins deux ans de retard. En effet, la première audition des auteurs de l'initiative « One of us » aura lieu ce jeudi 10 avril au Parlement européen de 9h00 à 12h30 au local JAN 4 Q 2.

Qu'on se le dise !

Et mobilisons-nous car l'obscurantisme est à nos portes. ■

Véronique De Keyser
Députée européenne
Vice-Présidente du groupe parlementaire «Socialistes et Démocrates».
Contact : 0475.690.461

EUROPEES PARLEMENT

Persmededeling
Véronique De Keyzer, Vicevoorzitter
van de groep Socialisten &
Democraten.

DE PRO-LEVEN TREDEN HET EUROPEES PARLEMENT BINNEN LANGS DE GROTE DEUR.

Vrije Vertaling door Freddy Korthoudt

"Ik ben zeer verontrust voor de rechten van de vrouwen want de aanhangers van Pro-Leven gebruiken de weg van de legitimiteit" verklaart het Europees parlementslid Véronique De Keyzer, Vicevoorzitter van de groep Socialisten & Democraten.

"One of us" zal gehoord worden door het Europees Parlement op donderdag 10 april 2014. Het tweede burgerlijke initiatief om een miljoen handtekeningen "One of us" wekt vele vragen op.

Eerst door het thema – de verdediging van het menselijk embryo -, daarna door zijn inwijders – pro-leven groeperingen zonder enige remmingen-, ten slotte door zijn succes – bijna 1.900.000 handtekeningen, dus bijna het dubbele van het vereiste om aanvaard te worden.

Onder het mom van de verdediging van het embryo, worden het onderzoek, de reproductieve gezondheid en het recht op abortus geviseerd.

Het initiatief heeft tot doel de Europese politiek te herzien omtrent de ontwikkeling en de programma's ten overstaan van de gezond-

heid van de vrouwen, alsook het onderzoekprogramma 2020, en een aantal wetgevende akten over gevoelige voorwerpen.

De initiatiefnemers zijn katholieke en evangelische verenigingen waarvan bepaalde het speerpunt zijn van de lokale anti-abortus beweging.

Europa kende na de verbreding van 2004 een koortsaanval tegen de rechten van vrouwen, gelet op de verschijning van extremistische godsdienstige partijen ondersteund door goed gefinancierde lobby's. Tien jaar later, wanneer men in Europa vreest voor een opkomst van extreem rechts, hebben de religieuze lobby's een stevige her- verschijning gedaan, met als gevolg het verkrijgen van een snelle afdaling van het rapport Estrella over de gezondheid en de seksuele en genetische rechten en nu, dit burgerlijk initiatief waarvan men de gevolgen niet kan meten.

Een burgerlijke mobilisatie van de vrouwen, van de Laiciteit, van de medische en wetenschappelijke wereld is dringend noodzakelijk: ze heeft minstens 2 jaar achterstand. De eerste audities van het initiatief "One of us" zal plaats vinden in het Europees Parlement op donderdag 10 april van 9:00 tot 12:00 lokaal JAN 4Q 2.

Men zegge het voort.

Laat ons mobiliseren want het obscurantisme staat aan de deur. ■

Véronique De Keyzer
Europees afgevaardigde
Vicevoorzitter van de groep Socialiste & Democraten
Contact: 0475.690.461

Je lag daar
meedogenloos,
zonder woorden
in je hemelbed.
Ik zette me aan de rand
van jou, maar de leegte

was veelzeggend

toen jij weggleed
levenloos, ver,
met je gedachten
niet bij mij
gleed jouw kilte
door mijn lichaam.

Die dag
overleefde je,
maar de andere,
niet.

Betty Puttemans

Uit " Verhalen voor het sterven gaan" samengesteld door Marc Cosyns

‘Negatieve wilsverklaring’* nog te vaak genegeerd

Overgenomen uit Medi-Sfeer (de Krant van de Huisarts) van 26 februari 2014

Voor zijn doctoraat verdiepte Christophe Lemmens zich vijf jaar lang in de juridische aspecten van voorafgaande wilsverklaringen met betrekking tot het levenseinde. “Via zo’n verklaring willen mensen de lijnen voor een eventuele toekomstige medische (niet-) behandeling in een situatie van wilsonbekwaamheid uittekenen, maar in de praktijk wordt daar vaak niet naar omgekeken”, zucht hij.

“Ook al liet een patiënt vooraf een negatieve wilsverklaring optekenen, toch zullen veel artsen hem of haar behandelen, zeker in acute situaties”, vertelt Christophe Lemmens, auteur van het boek *Voorafgaande wilsverklaringen met betrekking tot het Levenseinde*. “Nochtans is de hulpverleningsplicht van de arts in zo’n geval niet langer aan de orde. Maar dat lijken veel artsen niet te (willen) weten, ze voelen zich beter geplaatst dan de patiënt om te oordelen over wat er moet gebeuren. In een spoedsituatie moeten beslissingen dikwijls in een vingerknip genomen worden, en daardoor blijkt de keuze voor het leven het dikwijls te halen van de wil van de patiënt.”

Volgens Lemmens komt dat onder meer omdat artsen de eed van Hippocrates geen geweld willen aandoen. “Nochtans mogen ze die overboord gooien van zodra er een negatieve wilsverklaring voorhanden is, want die is bindend”, stelt hij. “Maar ook de media dragen een deel van de verantwoordelijkheid. De pers focust zeer sterk op de hulpverleningsplicht van artsen, waardoor die laatsten als het ware een ‘druk om te behandelen’ voelen.”

Wet Patiëntenrechten

“Een goed begrip van de Wet Patiëntenrechten – die onder meer voorschrijft dat elke patiënt het recht heeft om een behandeling te weigeren – zou veel problemen kunnen vermijden”, vervolgt Lemmens. “Maar helaas is de kennis ervan – bij artsen maar ook bij andere zorgverstrekkers – na meer dan tien jaar nog altijd ondermaats. Willen we de wet niet langer op dagelijkse basis schenden, dan moeten we ze dringend met zijn allen opnieuw instuderen.”
De gevolgen van dergelijke inbreuken blijven evenwel beperkt in de praktijk. “Dat komt deels omdat ook patiënten onvoldoende op de hoogte zijn van wat de Wet Patiëntenrechten inhoudt. En als ze dat al wel zijn, durven ze geen stappen te ondernemen tegen een arts of een ziekenhuis, of kunnen ze geen geld neertellen om te procederen”, aldus Lemmens. “Toch is de medische wereld er zich best van bewust dat de Amerikaanse claimcultuur vroeg of laat wel eens de oversteek kan maken naar het Europese continent. Kijk bijvoorbeeld maar naar de casus van de comapatiënt van wie een familielid het UZ Gent vorig jaar voor de rechter daagde omdat de arts de behandeling niet wilde stopzetten ondanks een voorafgaande negatieve wilsverklaring.”

Glazen bol

Volgens Christophe Lemmens beseffen artsen nog te weinig wat voor een handig instrument een voorafgaande wilsverklaring kan zijn. “Meer en meer mensen komen aankloppen bij hun huisarts met specifieke vragen over euthanasie, over het levenseinde, over orgaandonatie, over aids, … In zo’n situatie kunnen modelvoorbeelden van een wilsverklaring helpen om bepaalde vragen te beantwoorden. En waarom zouden huisartsen hun patiënten niet kunnen begeleiden bij het opstellen van zo’n document? Op die manier worden twee belangrijke problemen omzeild: eerst en vooral vermijd je interpretatiemoeilijkheden, iets wat we dikwijls zien bij verklaringen die mensen thuis op eigen houtje opstellen. En ten tweede moet je in acute situaties niet uitzoeken of een patiënt al dan niet een voorafgaande wilsverklaring opstelde, want die steekt in zijn of haar patiëntendossier.”

Een fundamentele opmerking in het kader van wilsverklaringen is dat niemand een glazen bol heeft. De mening van mensen verandert, er komen nieuwe medicijnen en therapieën op de markt, de familiale situatie verandert,… De vraag is dan ook dikwijls welke waarde een wilsverklaring van enige ouderdom nog heeft. “Net om die reden is er in een afwijkingsmogelijkheid voor gegronde redenen voorzien. Een goede zaak, al houdt die mogelijkheid ook een zeker gevaar in”, waarschuwt Lemmens. “Eens je ‘gegronde redenen’ inroept om de wil van de patiënt niet te volgen, begeef je je immers op een hellend vlak. Afwijken van de wens van de patiënt gebeurt momenteel te vaak. Daarom pleit ik voor een opwaardering van het zelfbeschikkingsrecht van mensen.”

Handelings- en/of wilsbekwaam

Een ander heikel punt blijft uiteraard de bepaling of iemand wilsbekwaam is of niet, en of die persoon dat was tijdens het opstellen van de verklaring. “Onder andere het verschil tussen handelings- en wilsbekwaamheid zorgt daar voor de nodige problemen. Terwijl handelingsbekwaamheid doelt op de juridische bekwaamheid naar de feitelijke bekwaamheid om dat te doen. Beide vormen van onbekwaamheid vallen niet noodzakelijk samen. Zo kan iemand handelingsonbekwaam zijn ▶

maar feitelijk wilsbekwaam, denk maar aan een minderjarige. En die wisselwerking tussen beide bekwaamheden kan voor de nodige verwarring zorgen."

"Om de patiëntenrechten te mogen uitoefenen, moet iemand zowel wils- als handelingsbekwaam zijn – daar bestaan wel uitzonderingen op, zoals voor minderjarigen. Bepalen of iemand wilsbekwaam is, valt onder de verantwoordelijkheid van de behandelende arts. Maar doordat daar verschillende definities en criteria over wilsbekwaamheid circuleren, is dat erg moeilijk. De vergelijking met de zoektocht naar de Heilige Graal kwam er niet voor niets", gaat Lemmens verder. "De Wet Patiëntenrechten schrijft daarom multidisciplinair overleg voor. Maar naast overleggen met collega's doen artsen er ook goed aan om te communiceren met de patiënt én zijn of haar vertegenwoordiger – die laatste voert de rechten uit als de patiënt wilsonbekwaam is. Zo voorkomen ze eventuele problemen bij een foute beoordeling. En als er dan toch nog sprake is van betwisting, kunnen ze zich beroepen op het 'vermoeden van wilsbekwaamheid', dat de bewijslast legt bij degene die het tegendeel beweert."

Later dit jaar, op 1 juni, treedt de wet tot hervorming van de onbekwaamheidsstatuten in werking. "En dat betekent toch een stop vooruit", vindt Lemmens. "Een patiënt die eerder als handelingsonbekwaam werd 'bestempeld', zal tijdens een periode van feitelijke bekwaamheid toch zelf zijn of haar rechten mogen uitoefenen. Enkel wilsbekwaamheid zal dus de doorslag geven, iets wat nu nog niet altijd het geval is." ■

Tijs Ruysschaert

Boek 'Voorafgaande wilsverklaringen met betrekking tot het levenseinde, uitgeverij Intersentia – reeks Gezondheidsrecht, januari 2014, ISBN 9789400004566

**negatieve wilsverklaring' wordt ook Levenstestament genoemd (redactie RWS)*

SHUTTERSTOCK

Euthanasie bij kinderen

Overgenomen uit Knack van 19 februari 2014

Het zou natuurlijk laakbaar zijn: een wet die ouders de mogelijkheid geeft om hun doodzieke kind nog snel te laten sterven.

Het meest beladen en wellicht ook het meest fout gebruikte woord van de voorbije week was ongetwijfeld 'euthanasie'. Het Belgische parlement werd zelf wereldnieuws omdat een ruime meerderheid de bestaande euthanasiewet heeft uitgebreid tot wilsbekwame minderjarigen. Op hetzelfde ogenblik besliste een Deense dierentuin om een overtollige giraf te doden. En opeens verschenen er berichten in de media dat Marius - zo heette de onfortuinlijke giraf - werd 'geëuthanaseerd'. Het was wereldnieuws, de beladen term incluis.

Dat illustreert de verwarring over een begrip dat een correcte definitie verdient. Sinds 2002 omschrijft de Belgische wetgever euthanasie erg precies: het gaat om actieve levensbeëindiging, verricht door een arts, van een wilsbekwame persoon, op diens vrijwillige en herhaalde vraag, in het geval van een medisch uitzichtloze situatie en bij aanhoudend en ondraaglijk psychisch en/of lichamelijk lijden. En meteen is euthanasie ook daartoe beperkt.

Al de rest is géén euthanasie. Familieleden die aan een sterfbed tegen de dokter verzuchten dat grootvader 'zeker nooit gewild heeft om zo lang te moeten afzien', zonder dat de betrokkene een wilsverklaring ondertekende en die nog eens bevestigde: het is geen euthanasie. Ophouden met het toedienen van voeding en vocht aan een stervende: ook geen euthanasie. Een terminale patiënt, al dan niet met zijn actieve goedkeuring, laten 'slapen' met de dood tot gevolg: weer geen euthanasie. Enzovoorts. En giraf Marius? Die werd dus gedood, zonder meer. Wat een giraf overkomt is nooit euthanasie.

Maar het draagt wel bij tot een algemene begripsverwarring. Als we een aantal media mogen geloven, zou vorige week de halve wereld gestruikeld zijn over de uitbreiding van de euthanasiewet, en zou België daardoor ook veel van zijn moreel gezag verloren hebben. Waar het om gaat, is dat de definitie van 'wilsbekwame persoon' uitgebreid is van een regeling voor plus-achttienjarigen naar elke 'handelingsbekwame minderjarige'. En ook na deze uitbreiding blijft euthanasie dus beperkt tot een medische act die rechtstreeks het gevolg is van een bewuste, individueel gemaakte keuze, zonder druk van buitenaf of vrees voor wie of wat dan ook.

Dat die euthanasiewet dan toch zo buitengewoon veel opschudding veroorzaakt, komt natuurlijk door het begrip 'minderjarigen' dat al snel (en foutief) wordt verbasterd tot 'kinderen'. Kinderen: weinig wat gevoeliger ligt en ons dieper raakt. Dat mensen spontaan huiveren als ze horen van 'euthanasie op kinderen' is niet verwonderlijk, gezien het beladen karakter van die term, het foute gebruik ervan, de verwarring die zo al snel ontstaat. Dat veel mensen spontaan een ethische reflex hebben -'kan dat wel'- en terughoudend tot afwijzend staan tegenover 'euthanasie voor kinderen' is dus niet ongewoon. Zeker niet als ze bovendien foute informatie krijgen.

Want het zou natuurlijk bijzonder laakbaar zijn: een wet die ouders de mogelijkheid geeft om hun doodzieke kind nog snel te laten sterven. Laat staan dat kinderen zich emotioneel onder druk gezet zouden voelen door de wanhoop van hun ouders en er dus zelf naar zullen vragen om te 'mogen' sterven.

Dat zou inderdaad allemaal echt onaanvaardbaar zijn. Alleen strookt dat niet met de Belgische euthanasiewet, noch met de medische praxis van onze kinderziekenhuizen. Toch wordt dat afschuwelijke beeld verspreid. Ook vanuit België, ook door groepen en mensen die eigenlijk beter moeten weten.

Alsof een ruime meerderheid van de Belgische volksvertegenwoordiging zo dom, zo blind, zo vooringenomen, zo slecht en verdorven zou zijn om een dergelijke wet te stemmen. Wie dat oprecht denkt, heeft eigenlijk alle geloof verloren in onze parlementaire democratie. ■

Walter Pauli

SHUTTERSTOCK

RWS

RECHT OP WAARDIG STERVEN

30

1983 - 2013

PETITIE

Nu de verkiezingen achter de rug zijn en de vorige politieke beleidsmakers enkel de uitbreiding van de wet naar minderjarigen belangrijk achtten, willen wij, samen met een aantal actoren van het veld, een nationale inzameling van handtekeningen organiseren. Daarmee willen we de politici duidelijk maken dat een overgroot deel van de Belgische bevolking wel degelijk wil dat er in de euthanasiewet een opening wordt gemaakt naar mentale problemen zoals dementie.

Het eerste argument dat tegenstanders aanbrengen tegen het toepassen van euthanasie op dementen: een demente is niet meer dezelfde persoon als vóór het optreden van de symptomen. Als men op een demente euthanasie zou toepassen, dan is dat géén euthanasie want de vraag kwam niet van hem of haar maar van een 'ander persoon'.

Maar laat het nu net dàt zijn wat mensen vragen: "Ik wil niet als die demente persoon leven. Ik wil niet dat mijn familie mij als die 'demente' herinnert maar als die 'andere', die jaar en dag met hen liefde, vriendschap, werk, reizen deelde".

De enige mogelijkheid is dan: zèlf beslissen om bij de eerste tekenen van dementie - toch een onomkeerbare ziekte! - euthanasie te vragen. Want wacht je te lang, dan kan het niet meer. Met andere woorden: "Je móet nù dood anders màg je niet meer dood!"
Is dàt dan wat tegenstanders willen ?

Wat RWS en haar RWS-leden verwachten - en met hen veel anderen - is respect voor hetgeen hij/zij besliste over het eigen leven. Ook als de dementie reeds toeslaat binnen de 5 jaar dat het document geldig is.
RWS wil bovendien dat de wilsverklaring levenslang geldt en niet enkel voor die 5 jaar.

Om de politici - die uiteindelijk de wet voor dat respect voor een persoonlijke beslissing en voor die levenslange geldigheid moeten waarmaken - te bewijzen dat die vraag wel degelijk leeft bij een groot deel van de bevolking, rekenen wij op jullie om zelf te tekenen maar ook zoveel mogelijk mensen aan te spreken om ook hun handtekening te plaatsen.

IK STEUN DE UITBREIDING VAN DE EUTHANASIEWET OVER DEMENTIE

Naam	Voornaam	Datum	Plaats	Handtekening

IK STEUN DE UITBREIDING VAN DE EUTHANASIEWET OVER DEMENTIE

Naam	Voornaam	Datum	Plaats	Handtekening

Verslag Algemene Vergadering

De AV werd gehouden op zaterdag 15 maart 2014 in de Marcquiszaal in het Elzenveld aan de Lange Gasthuisstraat te Antwerpen.

De voorzitter opent de vergadering om 14.00u en verwelkomt de aanwezigen.
Hij brengt verslag uit van de activiteiten in 2013, een jaar van feesten maar ook van rouwen door het overlijden van de stichter Léon Favyts.

Het verslag van de AV wordt gepubliceerd in het kwartaalblad nr 2 van 2014.

OVERZICHT ACTIVITEITEN

Raden van Bestuur
De raad van bestuur kwam bijeen op de hierna volgende data met onder meer volgende punten op de dagorde:

12 januari:
- De aankoop van twee banners.
- Het inrichten van een redactiecomité én voor het kwartaalblad, én voor de website, en het creëren van de "Belgische Dag van Euthanasie."
- De aanpassing van de documenten met een geheel nieuwe verklarende nota.
- Het kiezen van een meter voor de vereniging: het werd Prof. Dr. Christine Van Broeckhoven.
- De organisatie van de happening "30 jaar R.W.S." op 26 januari met de vertoning van de film "End credits" in Metropolis-Luchtbal die een groot succes werd.

2 maart:
- De organisatie van de algemene vergadering van 23 maart 2013 met uitnodiging van de juriste Sylvie Tack voor een spreekbeurt over euthanasie, palliatieve zorg en weigering van deeuthanasie-daad in varia geneeskundige instellingen.
- De geboorte van de Medibling voor de leden, hoe opstellen, in welk materiaal, welke teksten drukken, hoe verspreiden enz.
- Het updaten van de website R.W.S. met onze documenten daaraan gehecht.

27 april:
- De voorbereiding van de deelname aan het jaarlijks congres van de 'Right to Die Society Europe' in Rome van 14 tot 16 juni waar de Belgische film 'End credits' met Engelse ondertitels vertoond ging worden.
- De deelname aan het 40-jarig bestaan van de Nederlandse Vereniging voor een Volwaardig Levenseinde in het Eye Centrum.
- Het zoeken van een peter voor de vereniging, nl. dhr. Johan Verminnen.
- De organisatie van lezingen op 22 mei in Aalst in het Humanistisch en Vrijzinnig Verbond, in Deurne in het Humanistisch en Vrijzinnig Verbond op 30 mei, en in Zorgcentrum Molenheide in Wommelgem op 19 juni.
- De organisatie op 28 mei van de "Dag van euthanasie en palliatieve zorg' met een debat tussen politici en het publiek bestaande onder meer uit onze leden. Debatleider was dhr. Yves Ponnette, journalist bij de V.R.T.

3 juli:
- Het houden van voordrachten op 24 september in Deurne in Dienstencentrum Kronenburg.
- Op 9 oktober werd de film "End credits' vertoond voor bijscholing in het Zorgcentrum Molenheide.

14 augustus:
- De organisatie van de Geneeskundige Dagen in Antwerpen op 12-14 september met als onderwerp "DNR" ofte "Do Not Re-animate."
- De organisatie van een filmvoorstelling "End credits' vertoond in het Zorgcentrum Molenheide in Wijnegem op 9 oktober.

12 oktober:
- De deelname op 16 november in het Groot-Hertogdom Luxemburg in Esch-sur-Alzette voor het 25-jarig bestaan van de "Association pour le Droit de Mourir dans la Dignité Luxembourg."
- De deelname aan het congres in Alkmaar (Nederland) voor "SCEN-artsen," zijnde de "Steun en Consult aan Euthanasie Nederland."
- De nieuwe documenten werden op punt gesteld zoals ze nu te bekomen zijn. Een Franstalige versie is eveneens beschikbaar op uitdrukkelijke aanvraag.

23 november:
- Het beheren van een stand op het wintersymposium van 13 december in Affligem in locatie "De Montil" met als thema "Harde cijfers, warme zorg" en waarop 400 bezoekers aanwezig waren;
- De contactname met de Amerikaanse journaliste Liz Kulze van Euronews die hier in België een reportage en interviews opnam met betrekking tot euthanasie op kinderen onder de titel "Two stories with a doctor practising euthanasy and a nurse. One of the going debates with euthanasy for children."

ANDERE ACTIVITEITEN

- Er werden in dat jaar 10 permanenties gehouden op de eerste donderdag van de maand. De gestelde vragen worden hierna genoemd.

- De telefoonoproep en mails, dienst waargenomen door mevr. Jet Van Hoek, mevr. Ingrid Pichal en mevr. Elka Joris, beliepen voor telefoon gemiddeld 100 per maand en 77 mailberichten per maand met pieken in de winterperiode.

Overzicht van de vragen, tijdens de permanenties en aan de telefoon.
Volgende onderwerpen kwamen aan bod: invullen van formulieren, aanvraag van formulieren, zegeltjes (die afgeschaft werden,) opsturen van info, welbepaalde vragen over de wettelijke vertegenwoordiger, de vertrouwenspersoon en de getuigen, vraag van journalisten voor interviews, lid worden, adreswijzigingen, vragen over euthanasie, hulp bij zelfdoding en voltooid leven, info over en bestelling van het RWS-hangertje.

Via mails vroeg men vooral : documentatie, lidmaatschap, betalingen, adreswijzigingen, kwartaalblad, levenseinde, dementie, Leifkaart, bestelling van de dvd "End credits," registratie van de euthanasieverklaring, info voor eindwerken, procedure van euthanasie, info over de website en het lidnummer, info over en bestelling van het RWS-hangertje.

Last but not least hebben we de cijfers voor wat het ledenaantal betreft jaar 2013.

RWS telt 6.118 betalende "leden" onderverdeeld als volgt:

leden van 1 persoon:
4.529
leden van 2 personen (man-vrouw)
1.591
leden van 3 personen (man-vrouw-kind)
44
leden met 4 pers. (man-vrouw-2 kinderen)
11
leden met 5 pers. (man-vrouw-3 kinderen)
2
min de overledenen:
59
TOTAAL: 7.838 fysische leden

53 binnen- en buitenlandse verenigingen krijgen ons kwartaalblad voor het in stand houden van goede betrekkingen.

De voorzitter benadrukt dat RWS aan de uitbreiding van de euthanasie wet heeft gewerkt, namelijk de doorverwijzingsplicht en de afschaffing van de 5 jaar termijn voor de wilsverklaring. Spijtig heeft de wetgever slechts de uitbreiding naar de minderjarigen beoogd. De aanwezigen worden verzocht de betreffende petitie, verschenen in het laatste kwartaalblad, in te vullen en te tekenen. Hij kondigt een nieuwe petitie aan in het volgende kwartaalblad voor een uitbreiding naar dementerenden, wat neerkomt op een gewettigd zelfbeschikkingsrecht van de patiënt.

De penningmeester, Marc Vanryckeghem brengt het financieel verslag met een power point presentation.
De heer Walter De Coene, revisor over de rekeningen, brengt verslag uit.

De vergadering keurt met unanieme stemming het beheer en de rekeningen goed zodat kwijting wordt verleend aan de bestuursleden en de penningmeester.

Een muzikaal intermezzo volgt met twee liedjes van Johan Verminnen onder begeleiding van pianist Leo Caers.

De spreker van vandaag is de heer Dr Aycke Smook, voorzitter van de vereniging Right to Die Europe die zijn praktijk als chirurg, oncoloog en levenseinde arts (de voornoemde SCEN-artsen,) in Nederland toelicht. Het groot doel is het bezorgen van een milde dood en geen schade toe te brengen aan patiënten die in een ver eindstadium van het leven verkeren. Deze zienswijze van medisch handelen is trouwens volledig in overeenkomst met de eed van Hippocrates. Hij vertelt over het gevoerde proces in Leeuwaarden in 1973 dat aanleiding is geweest van de huidige discussie tussen de patiënt en zijn arts. In 1989 sluit hij zich aan bij de NVVE of Nederlandse Vereniging voor een Volwaardig levensEinde. Later werd hij voorzitter van RtDE opgericht in 1993. RtDE heeft nu 32 leden. RtD internationaal heeft nu 45 leden op wereldgebied. RtDE komt om de twee jaar bijeen (was in 2013 in Rome – zie supra.) Het standpunt van de euthanasie wordt op Europees en wereldvlak tegengewerkt door verscheidene tegenstanders : religieuzen, artsen en politici, allen gebaseerd op geloofsdogmas. "Wat ik niet mag, mag jij ook niet" is de leuze. Om dit tegen te gaan is een open gesprek noodzakelijk om waar te maken dat euthanasie geen keuze is tussen leven en dood maar om waardig te sterven.

De vergadering krijgt het woord om vragen te stellen.
Dr. Van Hoey vraagt hoe de situatie is in Europa. Het antwoord is duidelijk: slecht ! Kijk naar Spanje dat abortus inkort, Groot-Brittannië dat weigerachtig blijft onder invloed van de Church of England, Frankrijk dat opgezadeld zit met een ondoelmatige wet Leonetti.
Mevr. Van Hoek benadrukt dat in de nieuwe wetgeving de ouders van het kind hun verantwoordelijkheid moeten nemen en dat het kind ook gehoord wordt als dat oordeelsbekwaam is.
Hoeveel gevallen van euthanasie op kinderen zijn er in Nederland? Dr. Smook kan hierop geen antwoord geven…
Vanuit het publiek komt ook de vraag welk verschil er is tussen palliatieve sedatie en euthanasie. Het is duidelijk dat om de proceshandeling euthanasie te mijden men met opzet aan terminale sedatie doet (eigenlijk een "milde" vorm van levenseinde.) Neemt niet weg dat deze sedatie een normale geneeskundige handeling wordt.
Dr. Smook suggereert om in België een levenseinde kliniek op te richten. De voorzitter bevestigt dat deze zaak het voorwerp zal uitmaken van een toekomstvisie in 2015 in samenwerking met LEIF vzw en LEIF-artsen.

De voorzitter dankt dr. Smook en overhandigt hem en zijn echtgenote een typisch geschenk uit het Antwerpse.

Johan Verminnen en pianist Leo Caers sluiten de namiddag af met nogmaals twee liedjes. Ook zij krijgen een geschenkje aangeboden.

De voorzitter sluit de vergadering om 16.00 uur en nodigt iedereen uit voor een kleine receptie.

Jean Vroman
Secretaris

RWS
RECHT OP WAARDIG STERVEN

Financieel verslag

Liquide middelen

*bankrekening:	35696,69 euro
*spaarrekening:	200382,69 euro
*kas:	310 euro

Commentaar bij het financieel verslag.

- De balans geeft een overzicht van alle bezittingen en schulden op het einde van het boekjaar.
- De resultatenrekening geeft een overzicht van de opbrengsten en kosten over het ganse boekjaar. Bij het afsluiten van het boekjaar wordt het verschil gemaakt tussen de totale opbrengsten en de totale kosten van het boekjaar. Dit verschil is het resultaat, dat wordt overgedragen naar het eigen vermogen in de balans. Indien de geboekte opbrengsten hoger zijn dan de geboekte kosten, is het resultaat positief. Op 31 december 2013 is er een negatief resultaat van 26543,26 euro.
- De vzw RWS heeft geen schulden.
- Naast de nog verder af te schrijven investeringen, hebben we in 2013 een laptop HP Pavillon en een PC Dell Inspiron gekocht. Deze worden afgeschreven over elk 3 jaar.
- Interpretatie: De vzw RWS heeft in 2013 méér inkomsten gehad, maar ook méér kosten – voornamelijk éénmalige kosten.
- In 2013 werden nog ongeveer 35 000 euro aan lidgelden ontvangen voor het volgende boekjaar 2014 bestemd . In 2012 was dit nog ongeveer 71500 euro.
- In navolging op het verslag van de commissaris (zie verder) zullen de kosten in 2014 specifieker worden ingeboekt en zullen alle uitgaven duidelijker worden benoemd.

VERSLAG VAN DE COMMISSARIS DER REKENINGEN

Ik, Walter Decoene, commissaris revisor, heb, zoals het mij is opgedragen, de rekeningen van de vzw Recht op Waardig Sterven RWS over het boekjaar 2013 nagekeken.
Ik verklaar hierbij geen abnormale zaken te hebben vastgesteld en op mijn vragen ter verduidelijking ook sluitende antwoorden te hebben ontvangen.

Dit betekent niet dat ik ook alle uitgaven kon duiden. Dit heeft vooral te maken met het feit dat in sommige samenvattingen bepaalde onkosten niet altijd traceerbaar zijn. Ik wil er daarom op aandringen dat de boekhouding hier in de toekomst meer aandacht aan besteedt.

De gecontroleerde rekeningen zijn hierbij goedgekeurd, met een kleine reserve naar wat voorafgaat.

Goedgekeurd te Aartselaar, op 14 maart 2014
Walter Decoene
Commissaris revisor

Vanryckeghem Marc
Penningmeester vzw RWS

RWS vzw **Financieel verslag 2013**

Resultatenrekening

	Boekjaar 2013	Boekjaar 2012
Opbrengsten		
700010 inkomsten lezingen	105,00	489,97
731000 lidgelden	107912,50	74265,90
731010 medibling	342,70	
732000 giften	1657,72	1860,66
Andere diverse opbrengsten	2961,29	2624,46
Totaal opbrengsten	**112979,21**	**79240,99**
Kosten		
611110 huur gebouwen	0,00	1500,00
611320 huur vervoermaterieel	0,00	114,25
612300 boeken, tijdschriften, documentatie	2937,91	4204,30
612400 drukwerk	21121,20	19014,22
612420 bureelbenodigdheden	2790,76	4104,07
612430 fotocopiekosten	539,56	221,76
612440 medibling	10450,00	0,00
612500 telefoon	1949,50	1666,97
612520 internet	231,68	0,00
612530 post- en verzendingskosten	16607,78	14794,20
612540 kosten website	5520,63	83,49
612600 advertenties	0,00	2000,00
612700 realisatie documentaire	0,00	6050,00
613200 erelonen advocaten	165,00	0,00
613260 uitbestede dienst permanentie	2522,64	10001,28
613290 erelonen andere experten	0,00	484,00
613300 sociaal secretariaat	483,69	704,86
613310 computerservicebureau	0,00	209,00
613320 boekhoudkantoren en belastingadviseurs	2346,51	836,43
613340 uitbestede vertalingen	0,00	1562,66
613388 betaalde onkosten externen (congres Rome)	13095,00	320,00
615100 reizen en verplaatsingen openbaar vervoer	83,20	128,10
615101 reizen en verplaatsingen eigen wagen	473,30	1063,07
615102 kosten voor vergaderingen	91,22	208,74
615103 reizen en verblijfskosten buitenland	1332,38	0,00
615110 representatiekosten	176,08	1241,00
615120 deelname aan cursussen en studiedagen	270,00	0,00
615130 organisatie externe bijeenkomsten (30 jaar RWS)	19148,81	3580,40
615140 restaurant en receptiekosten	315,55	194,95
615200 advertenties	420,00	0,00
615240 relatiegeschenken	517,85	130,00
615310 inlassingen in Belgisch Staatsblad	121,97	260,02
615420 te betalen lidgelden aan internationale overkoepelende organisaties	11493,00	150,00
617200 vrijwilligersvergoeding	1458,38	0,00
617250 kilometervergoeding vrijwilligers	5576,00	0,00
617300 jobstudenten	310,00	0,00
620200 tot 623930 bezoldigingen, soc. Lasten en pensioenen	14692,72	4892,05
630233 afschrijvingen en waardeverminderingen	1417,87	910,01
640000 patrimoniumbelasting	393,75	426,15
657000 en 657200 financiële kosten	221,45	71,04
668000 uitzonderlijke kosten	247,01	0,00
Totaal kosten	**139522,47**	**81127,02**
RESULTAAT	**-26543,26**	**-1886,03**

Hernieuwing lidmaatschap 2014

Opgelet

Het levenstestament (wilsverklaring betreffende de behandeling, 'negatieve' wilsverklaring, voorafgaande zorgplanning) wordt door RWS geregistreerd, samen met de wilsverklaring inzake euthanasie. De gemeentebesturen registreren enkel de euthanasievraag.

Mits overschrijving van €20,00 (individueel), €30,00 (familiaal: verschillende personen op één zelfde adres), €10,00 (sociaal: studenten, werkzoekenden, bestaansminimum - met attest) kan u de jaarlijkse wilsverklaring bevestigen.

Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot 31 december. U wordt dus vriendelijk verzocht het lidgeld te storten rond de jaarwisseling, ongeacht de datum van de eerste aansluiting.

Wie tijdens het tweede semester toetrad kreeg alle kwartaalbladen van het lopende jaar toegestuurd. Nieuwe leden, vanaf 1 november 2013 worden automatisch ingeschreven voor 2014.

Wil u zo vriendelijk zijn om de precieze naam van het lid (eigennaam, geboortedatum) te vermelden op het overschrijvingsformulier: dat vermijdt voor ons veel nutteloos zoekwerk!

Het overschrijvingsformulier overhandigt u aan uw bank of aan de post *(niet naar RWS versturen)*. Na ontvangst worden het RWS-pasje en de jaarkaart 2014 verstuurd.

Vermeld steeds voor **alle personen** waarvoor lidmaatschap betaald wordt **naam, lidnummer, jaartal en 'hernieuwing lidmaatschap'**.

Handtekening(en)

OVERSCHRIJVINGSOPDRACHT

02

Bij invulling met de hand, één HOOFDLETTER of cijfer in zwart (of blauw) per vakje

Gewenste uitvoeringsdatum in de toekomst

Bedrag EUR , CENT

Rekening opdrachtgever (IBAN)

Naam en adres opdrachtgever

T

Rekening begunstigde (IBAN)

BIC begunstigde

Naam en adres begunstigde

Mededeling

BLIJF ER NIET
MEE ZITTEN
Je vragen over euthanasie
worden beantwoord tijdens de
RWS-PERMANENTIE
elke eerste donderdag van de maand
14.00 - 17.00 u
(niet in juli en augustus)
OCA
Oncologisch Centrum Antwerpen
Lange Gasthuisstraat 45
2000 Antwerpen
T: 03 272 51 63
info@rws.be
www.rws.be

RESULTAAT PETITIE OVER EUTHANASIE VOOR WILSBEKWAME MINDERJARIGEN.

Er werden 17 formulieren teruggestuurd met in totaal 223 handtekeningen.
Natuurlijk was deze lijst 'maar' een goedkeuring van een nieuwe wet. Sommigen slaagden erin een vol blad te verzamelen! Aan hen en al de ondertekenaars onze dank!!

Onze **volgende petitie** op pag … in dit kwartaalblad is héél belangrijk want zij moet aantonen hoeveel mensen bezorgd zijn over hun behandeling als ze **dement** worden.

Beste RWS-lezers, zet je schrap en help ons aan duizenden handtekeningen. We zullen de resultaten zeker doorspelen aan alle politici.
Wil je meer formulieren, bel naar het secretariaat. We sturen je er graag nog meer op!

TELEFONEREN!

Heb je administratieve vragen (is mijn Wilsverklaring nog geldig, wat is mijn lidnummer, …) bel dan enkel op dinsdag (van 09.00 tot 14.00u) of vrijdag (van 09.00 tot 17.00u). Dan is de secretaresse aanwezig en kan via de pc alles opzoeken. De andere dagen wordt de telefoon door één van onze RvB-leden opgenomen. Maar die zijn dan niet aanwezig op het secretariaat en kunnen de gegevens niet opzoeken.
Heb je andere vragen (problemen met de huisarts, het ziekenhuis, info over de wetgeving,…) daarvoor kan u steeds terecht bij ons RvB-lid, liefst binnen de kantooruren.
Doet zich een noodsituatie voor: bel onmiddellijk !

Voor inlichtingen ivm de RWS-hangertjes belt u best op dinsdag tussen 10.00 en 14.00u. Dan is Gaby, die de administratie hiervan doet, aanwezig. Vrijdag niet.

PERMANENTIES

Omdat de permanentie van mei is weggevallen (1 mei feestdag!) en er na de permanentie van 5 juni gedurende twee maanden ook geen permanentie is, raden we jullie aan gebruik te maken van de mogelijkheid om via **telefonische afspraak** op dinsdag of vrijdag naar het secretariaat te komen. Wij zorgen dan dat er steeds iemand van de RvB aanwezig is om u op het afgesproken uur te ontvangen en uw vragen te beantwoorden.

VERGEET UW LIDGELD 2014 NIET TE BETALEN!

MOEILIJKE WOORDEN

- **Wilsverklaring:** kan enkel toegepast worden bij een aanvrager die lijdt aan een ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening wanneer hij niet meer bij bewustzijn is en in een toestand verkeert die volgens de stand van de wetenschap onomkeerbaar is.
  De wilsverklaring moet opgemaakt zijn op het moment dat de persoon zich nog ten volle bewust is en handelsbekwaam.

- **Euthanasiedossier in een rusthuis:** bevat het verzoek tot euthanasie, het verslag van de andere arts en eventueel het verslag van de tweede arts, zoals voorzien in de wet en een motivatieverslag voor de opname en een ingevulde en ondertekende wilsverklaring met betrekking tot de uitvaart, aangevuld met de contactgegevens van de begrafenisondernemer en de Katz-schaal en de gegevens van de mutualiteit. In het motivatieverslag wordt vermeld waarom de gebruiker nergens anders terecht kon voor de uitvoering van de euthanasie.

DOCUMENTEN DUIDELIJK INVULLEN !

Het is heel belangrijk dat alle gegevens op de documenten DUIDELIJK leesbaar zijn (liefst in drukletters). Het bespaart ons veel zoekwerk en telefoontjes.
Het is best de documenten met een zwarte balpen in te vullen (handtekeningen wel in blauw!) zodat deze beter ingescand kunnen worden.

Ingrid dankt de vele leden die, bij het telefoneren, mailen of overschrijven, hun gegevens (o.a. hun lidnummer) nu wel duidelijk vermelden!

Secretariaat

Onze secretaresse Ingrid bemant het secretariaat te Antwerpen op dinsdag en vrijdag en is telefonisch bereikbaar van 9.00 tot 14.00u (dinsdag) en van 9.00 tot 17.00u (vrijdag) op het nr. 03 272 51 63.

Buiten deze uren wordt de telefoon doorgeschakeld naar een bestuurslid.
Opgelet!!! Hier kan u enkel terecht voor zéér dringende vragen.
Hebt u echter een specifieke vraag over bv. de duurtijd van uw wilsverklaring, over uw lidmaatschap of stortingen, moet u steeds bellen naar het secretariaat op dinsdag en vrijdag.

Onze permanentie blijft elke 1ste donderdag van de maand tussen 14.00 en 17.00u.

Indien u niet naar de permanentie kan komen en/of u liever een persoonlijk gesprek wenst met een bestuurslid kan u vooraf via Ingrid een telefonische afspraak maken. Die afspraak kan dan plaatsvinden op een dinsdag of een vrijdag tussen 10.00 en 12.00u of tussen 13.00 en 16.00u.

Er is geen permanentie in juli en augustus én op feestdagen.

Als je naar het secretariaat belt, of een brief of een mail stuurt, vermeld aub je **lidnummer**. Dat vind je op het etiket dat op het kwartaalblad kleeft boven het adres. Vergeet het ook niet in te vullen op je Jaarkaart!

Ook op de overschrijvingen waarmee je betalingen doet aan RWS, is het nodig te vermelden waarvoor die storting gebeurt :

- vermeld steeds **alle namen** van de personen waarvoor betaald wordt en voeg er steeds hun **lidnummer** bij.
- laat ook weten welke de reden is van de overschrijving: bv. lidgeld 2014, betaling hangertje, enz…. Die zaken kan je onderaan de overschrijving vermelden bij 'Vrije mededeling'.
  Hou de overschrijvingen ook 'gescheiden': betaal met een afzonderlijke overschrijving voor de hangertjes! Die overschrijving moet je trouwens zelf en direct bij de bestelling doen (wij sturen hiervoor geen overschrijvingsformulier op!)

Het **postadres**, waarnaar je brieven voor RWS moet versturen, is Lange Gasthuisstraat **35-37**, 2000 Antwerpen.
Het secretariaat zélf bevindt zich in de Lange Gasthuisstraat op het nummer **45** in het OCA-gebouw, voorbij de ingangspoort links in de wat achterin gelegen zijvleugel.

Je hoeft je formulieren zeker **niet aangetekend** te verzenden. Bespaar je die kosten en verstuur ze met een gewone postzegel.

Permanentie

ANTWERPEN

Elke eerste donderdag van de maand van 14.00 tot 17.00u kan u terecht in de Lange Gasthuisstraat 45 (in het OCA-gebouw, onderdeel van het Sint Elisabeth-ziekenhuis). U gaat door de bruine poort, rechtdoor en daarna vindt u links het OCA gebouw waar u kan aanbellen.
Trams 4 en 7 hebben een halte aan de ingangspoort.

Op die dag zijn er 3 à 4 bestuursleden van RWS aanwezig. Zij zijn graag bereid u algemene informatie te geven over RWS en de voordelen van een lidmaatschap. U kan er de nodige formulieren bekomen of inleveren en u wordt, indien gewenst, geholpen met het invullen van de documenten.

Kortom, u kan al uw vragen stellen omtrent RWS, uw lidmaatschap, de wetgeving rond euthanasie en patiëntenrechten, enz…

In juli en augustus én op feestdagen is er geen permanentie.

TURNHOUT

De laatste woensdag van de maanden februari, april, juni, september en november van 15.00 tot 16.00u kan u terecht in 'Het Huis van de Mens', Begijnenstraat 53. Hier zal een bestuurslid van RWS op al uw vragen antwoorden

AGENDA VOOR JUNI

DONDERDAG 12 JUNI 2014

Voordracht over RWS door Marc Van Hoey

10u30-12u30

Locatie: Seniorenbeurs Deurne,
CC podium Frans Messingstraat 2100
Deurne

Deelname gratis

AGENDA VOOR SEPTEMBER

WOENSDAG 17 SEPTEMBER 2014

Vertoning Film "End Credits"

Duiding Prof. Manu Keirse en prof Marc Cosyns

19u30-22 u

Locatie: Lozanahof ,
Van Schoonbekestraat 54
Antwerpen 2018

Inschrijving later in het volgende kwartaalblad.

Nuttige adressen

ADMD
55, rue du Président
1050 Bruxelles
T 02 502 04 85
F 02 502 61 50
info@admd.be
www.admd.be

Vlaamse Alzheimer Liga
Gratis infolijn voor familieleden van dementerenden en jong-dementerenden
T 0800 15 225 *(Gratis)*
www.alzheimer.be

Stichting tegen Kanker
Leuvensesteenweg 479
1030 Brussel
Kankerfoon 0800 15 802 *(Gratis)*
www.kanker.be

Vlaamse Liga tegen Kanker (VLK)
Koningsstraat 217
1210 Brussel
Vlaamse kankertelefoon
T 078 15 01 51
e-kankerlijn@tegenkanker.be
(elektronische variant van de Vlaamse kankertelefoon)
www.vlk.be

HuizenvandeMens
Alle informatie en adressen over morele bijstand en vrijzinnige plechtigheden
Brand Whitlocklaan 87
1200 Sint-Lambrechts-Woluwe
T 02 735 81 92
www.deMens.nu
info@deMens.nu

Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen
Voor alle adressen en informatie over palliatieve zorg
J. Vander Vekenstraat 158
1780 Wemmel
T 02 456 82 00
www.palliatief.be

ALS-Liga
T 016 29 81 40
www.als-mnd.be

Humanitas
Psychologische begeleiding
T 0497 644 003

LEIF-lijn *(een RWS-initiatief)*
Informatie voor iedereen die vragen heeft rond het levenseinde
J. Vander Vekenstraat 158
1780 Wemmel
T 078 15 11 55
www.leif.be

Multiple Sclerose Liga
Voor psycho-sociale begeleiding van MS-patiënten en hun familie
Boemerangstraat 4
3900 Overpelt
T 011 80 89 80
MS Infolijn 0800 93 352 *(Gratis)*
www.ms-vlaanderen.be

SENSOA
Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid en voor mensen met HIV
Kipdorpvest 48A
2000 Antwerpen
T 03 238 68 68
www.sensoa.be

Tele-Onthaal
Telefonische ondersteuning ivm persoonlijke zorgen en relatieproblemen
T 106 *(Gratis)*
www.tele-onthaal.be

Trefpunt Zelfhulp
Voor informatie en adressen van zelfhulpgroepen in Vlaanderen
E. Van Evenstraat 2c
3000 Leuven
T 016 23 65 07
www.zelfhulp.be

VONKEL vzw
Een luisterend huis
Zwijnaardesteenweg 26 A
9000 Gent
lievethienpont@yahoo.com
marc.cosyns@ugent.be

BUITENLAND
World Federation of Right to Die Societies en andere, niet aangesloten verenigingen: adressen via het secretariaat van ***RWS***

Bij RWS

Levenstestament (4 exemplaren)

Wilsverklaring inzake euthanasie (7 exemplaren)
met toelichting en tweeledig pasje richtlijnen bij ziekte of ongeval

Het levenseinde
Vragen en antwoorden omtrent de wettelijke bepalingen in België

In de boekhandel

F. Bussche & W. Distelmans
Een goede dood - 2002-2012: tien jaar 'controversiële' euthanasiewet?
ISBN 978 90 5487 9990 9 – € 25

Marc Cosyns & Julien Vandevelde
Bevroren beeld. Zorg voor de laatste levensfase
Uitgeverij Vrijdag 2009 - 175 blz - met DVD
ISBN 978 94 6001 049 1 - € 25,00

J. Vlaminck / M. Cosyns / S. Vanderstichele
Zoals ik het wil. Gesprekken over euthanasie
Roularta Books 2004 - 250 blz, € 22,90

Wim Distelmans
Een waardig levenseinde
(6de geactualiseerde druk - sept. 2010)
Houtekiet 2008 - ISBN 978 90 8924 026 2
€ 19,95

Wim Distelmans (eindredactie)
Symptoombestrijding bij terminale aandoeningen (Symptom relief in terminal illness – World Health Organization 1998) 1ste editie sept. 2010
Een uitgave van Forum Palliatieve Zorg
ISBN 9789080550605

Pol Goossen
Koningswens
Uitgeverij Witsand Uitgevers
Publicatiedatum 31/08/2012
Harde kaft - 184 blz.
ISBN 9789490382742 - € 19,95

Als het zover is
(verhalen over euthanasie)
door het supportteam van het ZNA
Campus Middelheim
EPO 2006 - ISBN 90 6445 404 3 - € 15,00

Hugo Van den Enden
Ons levenseinde humaniseren. Over waardig sterven en euthanasie - VUBPress 2004
221 blz - ISBN 90 5487 373 6 - € 17,95
(bestellen via www.vubpress.be of via e-mail vubpress@vub.ac.be)

DVD

'End credits'
een film van Marc Cosyns en Alexander Decommere
te koop via http://www.endcredits.be - € 10,00

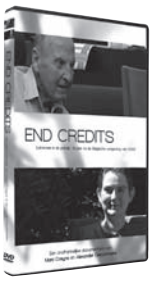

Verhalen voor het sterven gaan

De prachtige trailer voor Verhalen voor het sterven gaan, samengesteld door Marc Cosyns, is online en kan je beluisteren via volgende link: http://www.youtube.com/watch?v=PBGaU4P1wB8

World Federation of Right to Die Societies

Aangesloten leden

Afrika

Zimbabwe
- Final Exit Zimbabwe

Zuid-Afrika
- SAVES- The Living Will Society

Azië

Hong Kong
- Awakening Research Foundation Hong Kong Limited

Japan
- Japan Society for Dying with Dignity (JSDD)

Europa

België
- Association pour le Droit de Mourir dans la Dignité (ADMD-B)
- RWS vzw (Recht op Waardig Sterven vzw)

Denemarken
- Landsforeningen En Vaerdig Död

Duitsland
- Dignitas (Sektion Deutschland) e.v. DIGNITATE
- Verein StHD

Europa
- Right to Die Europe (RtD-E)

Finland
- EXITUS ry

Frankrijk
- Association Ultime Liberté
- Association pour le Droit de Mourir dans la Dignité (ADMD-F)

Groot-Hertogdom Luxemburg
- Association pour le Droit de Mourir dans la Dignité (ADMD-L)

Ierland
- Living Wills Trust (LWT)

Italië
- EXIT - Italia
- Libera Uscita

Nederland
- De Einder
- NVVE,Right to Die NL

Noorwegen
- Foreningen Retten til en Verdig Død

Spanje
- Asociación Federal Dereeho a Monr Dtgnamente (AFDMD)

Zweden
- Rätten Till en Värdig (R.T.V.D.)

Zwitserland
- Dignitas
- EXIT ADMD Suisse Romande
- EXIT-Deutsche Schweiz
- Lifecircle

Verenigd Koninkrijk
- Friends at the End (FATE)
- SOARS

Midden-Oosten

Israel
- LILACH: The Israel Society for the Right to Live and Die with Dignity

Noord-Amerika

Canada
- Association Ouébécoise pour le Droit de Mourir dans la Dignlté (AQDMD)
- Dying with Dignity
- Farewel Foundation
- Right to Die Society of Canada

USA
- Autonomy
- Hemlock Society of Florida Inc
- Euthanasia Research & Guidance Org (ERGO)
- Final Exit Network
- Hemlock Society of San Diego
- Hemlock Society of Florlda, Ine

Zuid-Amerika

Colombia
- Fundacion Pro Derecho a Morir Dignamente (DMD Colombia)

Venezuela
- Derecho a Morir con Dignidad (DMD Venezuela)

Oceanië

Australië
- Christians Supporting Choice for Voluntary Euthanasia
- Dying wlth Dignity NSW
- Dying wlth Dignity Queensland
- Dying With Dignity Tasmania (Inc.)
- Dying With Dignity Victoria
- Northern Territory Voluntary Euthanasia Society
- South Australian Voluntary Euthanasia Society
- West Australian Voluntary Euthanasia Society

Nieuw-Zeeland
- End-of-Life Choice
- Voluntary Euthanasia Society of New Zealand

Andere organisaties
- **Australia** Your Last Right
- **Germany** Deutsche Gesellschaft für Humanes Sterben eV (DGHS)
- **New Zealand** Dignity NZ Trust
- **South Africa** Dignity SA
- **United Kingdom** Dignity In Dying
- **United States** Death with Dignity Hawaï
- **United States** Final Exit
- **United States** Compassion & Choices
- **United States** Death with Dignity National Center
- **United states** My Way Cards
- **United States** Oregon Death with Dignity Political Action Fund

Meer informatie over de euthanasie-problematiek in de wereld

www.worldrtd.net

of via het secretariaat van RWS

DE DOKTER HEEFT NIET ALTIJD GELIJK.

VU: Léon Favyts - Constitutiestraat 33 - 2060 Antwerpen

Je hele leven heb je alle beslissingen zélf genomen. Waarom zou je de belangrijke beslissing over je levenseinde dan aan een dokter overlaten?

Beslis zélf over je levenseinde en word vandaag nog lid van RWS.

Doe het voor het te laat is.

www.rws.be

RWS
RECHT OP WAARDIG STERVEN

Recht op Waardig Sterven vzw | Lange Gasthuisstraat 35-37 | 2000 Antwerpen | T 03 272 51 63 | info@rws.be